

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології, журналістики та мистецтв
Кафедра англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова**

**ОСОБИСТЕ У ПОЕЗІЇ ЕМІЛІ ДІКІНСОН: ЛЕКСИКО-
СЕМАНТИЧНИЙ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ**

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 202 М групи
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальності 035. Філологія
Спеціалізації 035.041 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша -
англійська
Освітньо-професійної програми «Філологія
(германські мови та літератури (переклад
включно))»
ХАРЧЕНКО Катерина Юріївна

Наукова керівниця – кандидатка
філологічних наук, доцентка
ПОТОРІЙ Наталія Володимирівна

Івано-Франківськ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ “ОСОБИСТЕ” У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	10
1.1. Категорія “особисте” в лінгвістиці та літературознавстві: історіографічний огляд.....	10
1.2. Лексико-семантичний підхід до аналізу поетичного тексту: теоретичні принципи та методологія.....	15
1.3. Лінгвокогнітивна парадигма в дослідженні поетичного мовлення.....	20
1.4. Концептуальна система особистості в поетичному дискурсі.....	25
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОГО У ПОЕЗІЇ ЕМІЛІ ДІКІНСОН.....	31
2.1. Лексико-семантичні маркери особистісного досвіду в поетичних текстах Е. Дікінсон.....	31
2.2. Метафоричне та символічне відображення особистісних переживань...	35
2.3. Когнітивні моделі та концептуальні метафори особистісного досвіду...	39
2.4. Мовна репрезентація концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ у формуванні авторської картини світу.....	44
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна лінгвістика характеризується посиленням інтересом до антропоцентричних аспектів мовних явищ, що знаходить своє відображення в активному дослідженні категорії “особисте” у поетичному дискурсі. Категорія “особисте” у лінгвістиці розуміється як сукупність мовних засобів, що виражають індивідуальний досвід, суб’єктивне сприйняття дійсності та внутрішній світ мовної особистості. У поетичному тексті ця категорія набуває особливої значущості, оскільки саме через особистісне осмислення дійсності формується унікальна авторська картина світу.

Лексико-семантичний аналіз поетичного тексту передбачає дослідження значеннєвих структур слова у контексті художнього цілого, виявлення семантичних трансформацій та особливостей функціонування лексичних одиниць у поетичному мовленні. Цей підхід дозволяє розкрити механізми створення художніх образів та способи вербалізації авторської свідомості через призму лексичної семантики.

Лінгвокогнітивна парадигма дослідження поетичного мовлення розглядає мову як засіб доступу до ментальних структур людини, зокрема до концептуальних систем, що лежать в основі мовленнєвої діяльності. Концептуальна система особистості в поетичному дискурсі є складною ієрархічну структурою ментальних утворень, що включає базові концепти, концептуальні метафори та когнітивні моделі, які визначають специфіку авторського світосприйняття.

Творчість Емілі Дікінсон становить особливий інтерес для лінгвістичного дослідження через її унікальний поетичний стиль, що характеризується глибокою інтроспекцією, філософською рефлексією та оригінальним способом художнього відображення дійсності. Американська поетеса створила власну поетичну систему, в якій особистісний досвід постає як центральний елемент художнього світу. У поезії Дікінсон домінують теми

смерті, любові природи та самотності, які розкриваються через призму глибоко особистісного переживання.

Актуальність дослідження особистого у поезії Емілі Дікінсон зумовлена кількома чинниками. По-перше, творчість поетеси залишається недостатньо дослідженою в українському мовознавстві, особливо в аспекті лінгвокогнітивного аналізу. По-друге, методологічні підходи до вивчення категорії “особисте” потребують апробації на матеріалі англomовної поезії XIX століття. По-третє, інтеграція лексико-семантичного та лінгвокогнітивного підходів до аналізу поетичного тексту відкриє нові можливості для розуміння механізмів створення художнього смислу.

Актуальність дослідження категорії “особисте” у поезії Емілі Дікінсон обґрунтовується сучасними тенденціями розвитку лінгвокогнітивних досліджень поетичного дискурсу, що знаходить відображення у працях М.В. Кондратюк, присвячених розвитку західних лінгвокогнітивних теорій XX століття. Концептуальні дослідження поезії Емілі Дікінсон, проведені такими вченими як А.О. Івахненко, Н. Романишин та Х. Самборська, засвідчують багатогранність поетичного світу американської авторки та необхідність комплексного підходу до аналізу її творчості. Особливої уваги заслуговують праці, присвячені перекладознавчим аспектам поезії Е. Дікінсон, зокрема дослідження Д.З. Аббасової, Г.Є. Котляр, В.Д. Семенюк, які розкривають специфіку відтворення авторського ідіостилу в українських перекладах та свідчать про зростаючий науковий інтерес до творчості поетеси в українському літературознавчому просторі.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження формується на перетині лексико-семантичного та лінгвокогнітивного підходів до аналізу поетичного тексту, що знаходить теоретичне обґрунтування у працях В.В. Бойка, Н.С. Приходько та С.К. Богдан. Естетичні аспекти творчості американської поетеси розглядаються у дослідженні Л.В. Петько, яка аналізує естетичне чуття мистецтва і природи у творчості Емілі Дікінсон. Символічний та метафоричний аспекти творчості Е.Дікінсон досліджувались

у працях Д. Миленької, Т.М. Скрипник, А.А. Позіхайло, які аналізували образні засоби поезії та їх відтворення у поетичному перекладі, що підкреслює актуальність комплексного вивчення мовної репрезентації особистісного досвіду в поетичних текстах американської авторки.

Методологічне значення дослідження полягає в розробці інтегрованого підходу до аналізу поетичного тексту, який поєднує традиційні методи лексико-семантичного аналізу з інноваційними лінгвокогнітивними методиками. Такий підхід дозволяє не лише виявити мовні засоби вираження особистісного досвіду, а й розкрити глибинні когнітивні механізми створення поетичного смислу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова “Лінгвокогнітивні, лінгвокультурологічні, наратологічні та перекладознавчі аспекти дослідження художніх та нехудожніх типів текстів”, державний реєстраційний №0123U103801.

Мета дослідження – комплексний лінгвістичний аналіз особистісних аспектів поетичного дискурсу Емілі Дікінсон через призму лексико-семантичного та лінгвокогнітивного підходів.

Завдання дослідження:

1) Визначити теоретико-методологічні засади дослідження категорії “особисте” у поетичному дискурсі та здійснити історіографічний огляд наукових підходів до її вивчення.

2) Обґрунтувати принципи лексико-семантичного підходу до аналізу поетичного тексту та розкрити специфіку лінгвокогнітивної парадигми у дослідженні поетичного мовлення.

3) Охарактеризувати концептуальну систему особистості в поетичному дискурсі та визначити її структурні компоненти.

4) Виявити та проаналізувати лексико-семантичні маркери особистісного досвіду в поезії Е. Дікінсон.

5) Дослідити метафоричні та символічні засоби відображення особистісних переживань у творчості поетеси.

6) Описати когнітивні моделі та концептуальні метафори особистісного досвіду в поезії Е. Дікінсон.

7) Проаналізувати мовну репрезентацію концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ у формуванні авторської картини світу.

8) Узагальнити результати дослідження та визначити перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Об'єктом дослідження є поетичний дискурс Емілі Дікінсон як складна багатовимірна система художньо-естетичного відображення дійсності, що функціонує в межах американської літературної традиції XIX століття. Поетичний дискурс розуміється як особлива форма мовленнєвої діяльності, яка характеризується специфічними лінгвістичними, когнітивними та культурними особливостями, що дозволяють поету створювати унікальні художні образи та передавати складні емоційні стани. У контексті творчості Е. Дікінсон поетичний дискурс набуває особливого значення як простір для вираження глибоко особистісних переживань, внутрішніх конфліктів та філософських роздумів про буття, смерть, любов та самотність. Цей дискурс характеризується унікальною поетичною манерою, що включає специфічну ритмічну організацію, незвичайну пунктуацію, оригінальні метафоричні конструкції та глибоко символічну образність, що робить творчість поетеси особливо цінною для лінгвістичного аналізу.“

Предметом дослідження є лексико-семантичні та лінгвокогнітивні механізми репрезентації категорії “особисте” у поетичних текстах Емілі Дікінсон. Категорія “особисте” визначається як комплексна лінгвокогнітивна структура, що охоплює індивідуальний досвід, емоційні переживання, суб'єктивні враження та внутрішні рефлексії ліричного суб'єкта, які знаходять своє втілення через систему мовних засобів різних рівнів. Лексико-семантичний аспект включає аналіз словникового складу, семантичних полів, конотативних значень та стилістичних функцій лексичних одиниць, що

служать маркерами особистісного досвіду. Лінгвокогнітивний підхід передбачає дослідження концептуальних структур, метафоричних моделей, когнітивних механізмів категоризації та концептуалізації дійсності, що лежать в основі створення поетичних образів. Особлива увагу приділяється аналізу концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ як ключових компонентів авторської картини світу, що формують унікальну поетичну ідентичність Е. Дікінсон.

Методи дослідження. Дослідження базується на комплексному методологічному підході, що поєднує традиційні лінгвістичні методи з новітніми когнітивними та семантичними техніками аналізу. Описовий метод застосовується для систематизації та класифікації лексико-семантичних одиниць, що репрезентують категорію “особисте” у поетичних текстах, дозволяючи створити цілісну картину мовних засобів вираження особистісного досвіду. Метод семантичного поля використовується для аналізу лексичних груп, що об’єднуються спільною семантичною ознакою та формують тематичні блоки особистісних переживань. Концептуальний аналіз дозволяє виявити структуру та зміст ключових концептів, що формують авторську картину світу, а також простежити їх взаємозв’язки та ієрархічні відношення. Метод когнітивного картування застосовується для дослідження процесів концептуалізації та категоризації особистісного досвіду в поетичній свідомості. Лінгвостилістичний аналіз використовується для виявлення стилістичних функцій мовних засобів у створенні художніх образів та емоційних ефектів. Компаративний метод дозволяє співставити особливості репрезентації особистісного досвіду в різних поетичних текстах та виявити загальні тенденції авторського стилю.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному лінгвокогнітивному підході до аналізу категорії “особисте” у поетичному дискурсі Емілі Дікінсон, що дозволяє розкрити механізми мовного конструювання індивідуального досвіду в художньому тексті. Вперше здійснено системний аналіз лексико-семантичних маркерів особистісного

досвіду в поезії Е. Дікінсон з урахуванням когнітивних процесів концептуалізації та категоризації. Новизною характеризується виявлення специфічних когнітивних моделей репрезентації концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ у поетичній картині світу авторки, що розкриває унікальні особливості її художнього мислення. Вперше запропоновано типологію метафоричних конструкцій, що служать засобами вираження особистісних переживань у поетичних текстах Е. Дікінсон. Наукову новизну має також розроблена модель лінгвокогнітивного аналізу поетичного дискурсу, що інтегрує семантичний, когнітивний та стилістичний підходи до дослідження художнього тексту. Новим є виявлення закономірностей функціонування мовних засобів у створенні ефекту інтимності та особистісної достовірності в поетичному дискурсі.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання отриманих результатів у різних сферах філологічної науки та освіти. Результати дослідження можуть бути впроваджені у навчальний процес при викладанні курсів історії американської літератури, лінгвістики тексту, когнітивної лінгвістики та лінгвопоетики у вищих навчальних закладах. Розроблена методика лінгвокогнітивного аналізу поетичного дискурсу може застосовуватися для дослідження творчості інших поетів та письменників, що розширює можливості літературознавчого аналізу. Виявлені закономірності мовного вираження особистісного досвіду мають практичну цінність для теорії перекладу, особливо при роботі з поетичними текстами, де збереження індивідуальних особливостей авторського стилю є надзвичайно важливим. Результати дослідження можуть бути використані при створенні словників поетичної мови, укладанні антологій та коментарів до творів американських поетів. Практичне застосування мають також висновки щодо специфіки когнітивних процесів у поетичній творчості, що може бути корисним для психолінгвістики та когнітивної психології.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були презентовані та обговорені на попередньому захисті на

засіданні кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано статтю “Любов, самотність і ізоляція у поезії Емілі Дікінсон: лексико-семантичний та лінгвокогнітивний аналіз” (“Магістерські студії”, Випуск 25, с. 121-123).

Структура магістерської роботи логічно відображає послідовність наукового дослідження та забезпечує комплексний аналіз заявленої проблематики. Робота складається зі вступу, двох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вступ містить обґрунтування актуальності дослідження, формулювання мети та завдань, визначення об’єкта і предмета, характеристику методологічної бази, розкриття наукової новизни та практичного значення результатів. Перший розділ присвячений аналізу наукової літератури, систематизації теоретичних підходів до вивчення категорії “особисте”, розгляду лексико-семантичних та лінгвокогнітивних методів аналізу поетичного тексту. Другий розділ містить практичний аналіз поетичних текстів, виявлення специфіки мовного вираження особистісного досвіду, дослідження метафоричних конструкцій та концептуальних моделей. Висновки узагальнюють результати дослідження та окреслюють перспективи подальших наукових розвідок. Список використаних джерел налічує 40 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ “ОСОБИСТЕ” У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Категорія “особисте” в лінгвістиці та літературознавстві: історіографічний огляд

Категорія “особисте” становить одну з найбільш складних та багатогранних проблем сучасної лінгвістики та літературознавства, що потребує комплексного теоретичного осмислення. Формування цієї категорії відбувалося протягом тривалого історичного періоду, коли дослідники намагалися визначити межі між суб’єктивним та об’єктивним у мовленнєвій діяльності. Початкові теоретичні розробки виникли в межах класичної риторики, де особисте розглядалося як засіб впливу на реципієнта через емоційне забарвлення висловлювання. Сучасні наукові підходи до вивчення особистого характеризуються інтеграцією лінгвістичних, психологічних та когнітивних методологій дослідження.

Історіографічний розвиток категорії “особисте” бере свій початок з античних філософських трактатів, де вперше було порушено питання про співвідношення індивідуального та загального у мовленні. Аристотель у своїх працях визначав особисте як емоційну складову риторичного дискурсу, що здатна впливати на переконливість висловлювання. Середньовічні граматисти розширили це поняття, включивши до нього морфологічні категорії особи та числа як засоби вираження суб’єктивності [12]. Ренесансні мислителі розглядали особисте крізь призму індивідуального стилю автора, що стало підґрунтям для формування теорії авторства в літературознавстві.

Новочасні лінгвістичні школи внесли суттєві корективи в розуміння категорії особистого, зосередившись на структуралізмі, зокрема Еміль Бенвеніст, розробили концепцію суб’єктивності в мові, визначивши особисте як систему дейктичних елементів, що забезпечують зв’язок висловлювання з контекстом мовлення [13]. Генеративна граматика Ноама Хомського

запропонувала глибинний підхід до аналізу особистого, розглядаючи його як результат трансформаційних процесів у синтаксичних структурах [13]. Функціональна лінгвістика зосередилася на прагматичних функціях особистого в комунікативному процесі [27]. Соціолінгвістичні дослідження виявили залежність вираження особистого від соціокультурних факторів та комунікативних ситуацій [15].

Літературознавча традиція розглядає особисте як ключову категорію для розуміння художнього тексту, що відображає авторську свідомість та світогляд [2]. Біографічний метод літературознавства встановлює прямий зв'язок між особистим досвідом письменника та змістом його творів, розглядаючи текст як безпосереднє відображення авторської особистості [17]. Психоаналітичний підхід до літератури розкриває несвідомі механізми вираження особистого через символічні та метафоричні конструкції. Герменевтичний метод зосереджується на інтерпретації особистого як смислового горизонту, що відкривається читачеві в процесі розуміння тексту. Феноменологічна критика досліджує особисте як форму буттєвого досвіду, що втілюється в художньому слові [25].

Сучасна лінгвістика тексту розглядає особисте як текстотвірну категорію, що забезпечує цілісність та зв'язність дискурсу через систему референційних та кореференційних зв'язків. Теорія дискурсу визначає особисте як інтерсуб'єктивну категорію, що формується в процесі комунікативної взаємодії між учасниками спілкування [27]. Когнітивна лінгвістика розглядає особисте як результат концептуалізації суб'єктивного досвіду, що відображається в мовних структурах через систему метафоричних та метонімічних проєкцій [16, 28]. Прагмалінгвістика зосереджується на аналізі особистого як стратегії мовленнєвого впливу, що реалізується через систему іллокутивних та перлокутивних актів.

Когнітивно-дискурсивний підхід до вивчення особистого інтегрує досягнення когнітивної науки та дискурс-аналізу, розглядаючи цю категорію як результат взаємодії ментальних структур та комунікативних практик [13].

Концептуальна інтеграція дозволяє пояснити механізми формування особистого через злиття різних ментальних просторів у свідомості мовця [11]. Теорія концептуальних метафор розкриє способи репрезентації особистого досвіду через систему образних перенесень та аналогій [16, 28]. Фреймова семантика визначає особисте як структуру знань, що активізується в процесі мовленнєвої діяльності [11]. Теорія ментальних моделей пояснює механізми формування особистого через побудову когнітивних репрезентацій ситуацій та подій [13].

Психолінгвістичні дослідження особистого зосереджуються на вивченні процесів породження та сприйняття суб'єктивно забарвленого мовлення в різних комунікативних ситуаціях [13]. Онтогенетичний підхід досліджує формування категорії особистого в процесі мовленнєвого розвитку дитини, виявляючи етапи засвоєння дейктичних систем та референційних механізмів [27]. Експериментальна психолінгвістика використовує емпіричні методи для дослідження когнітивних процесів, що забезпечують вираження особистого в мовленні. Нейролінгвістичні студії виявляють мозкові механізми обробки суб'єктивно забарвленої інформації [13]. Патопсихолінгвістика досліджує порушення вираження особистого при різних мовленнєвих розладах та психічних захворюваннях [13].

Соціолінгвістична перспектива дослідження особистого розглядає цю категорію як соціально детермінований феномен, що відображає приналежність мовця до певних соціальних груп та культурних спільнот [15]. Варіативність вираження особистого в різних соціальних контекстах свідчить про його гнучкість та адаптивність до комунікативних потреб [24]. Гендерна лінгвістика виявляє специфіку вираження особистого в чоловічому та жіночому мовленні, розкриваючи культурні стереотипи та соціальні очікування [30]. Етнолінгвістичні дослідження показують культурну специфіку категорії особистого в різних мовних спільнотах [24]. Соціопрагматичний підхід аналізує особисте як засіб конструювання соціальної ідентичності та статусних відносин [15].

Сучасні міждисциплінарні дослідження особистого характеризується інтеграцією лінгвістичних, літературознавчих, психологічних та культурологічних методологій [2, 13]. Антропоцентрична парадигма в мовознавстві розглядає особисте як центральну категорію для розуміння мовної особистості та її комунікативної поведінки. Когнітивна поетика досліджує особисте в художньому тексті як результат творчих когнітивних процесів автора та інтерпретативної діяльності читача [11, 16]. Дискурсивний аналіз виявляє механізми конструювання особистого в різних типах дискурсу. Семіотичний підхід розглядає особисте як знакову систему, що функціонує в межах культурного коду [20, 21].

Методологічна база дослідження категорії особистого включає як традиційні лінгвістичні методи, так і сучасні комп'ютерні технології аналізу тексту. Компонентний аналіз дозволяє виявити семантичні компоненти лексичних одиниць, що виражають особисте ставлення мовця [29]. Дистрибутивний аналіз розкриває синтаксичні закономірності вираження особистого в різних типах конструкції [27]. Статистичні методи забезпечують кількісну оцінку частотності вживання засобів вираження особистого [11]. Корпусна лінгвістика надає можливість дослідження особистого на великих масивах текстів з використання автоматизованих засобів обробки [27].

Типологічні дослідження особистого в різних мовах виявляють універсальні та специфічні характеристики цієї категорії. Морфологічна типологія показує різноманітні способи граматикалізації особистого в мовах світу через системи особових афіксів, займенників та дієслівних форм. Синтаксична типологія досліджує структурні особливості вираження особистого в різних типах речень та конструкцій. Семантична типологія розкриває культурну специфіку концептуалізації особистого досвіду. Прагматична типологія аналізує комунікативні функції особистого в різних мовних спільнотах [17].

Перспективи розвитку досліджень категорії особистого пов'язані з подальшою інтеграцією міждисциплінарних підходів та використанням сучасних технологій аналізу мовлення. Штучний інтелект та машинне навчання відкривають нові можливості для автоматичного розпізнавання та аналізу особистого в текстах. Нейролінгвістичні дослідження з використанням сучасних методів нейровізуалізації дозволяють глибше зрозуміти мозкові механізми вираження особистого. Цифрова гуманітаристика надає інструменти для аналізу особистого в електронних текстах та соціальних мережах. Міжкультурна комунікація потребує подальшого вивчення особистого як засобу подолання культурних бар'єрів (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Теоретичні підходи до дослідження категорії “особисте”

Підхід	Основні принципи	Методи дослідження	Ключові представники
Структуралістський	Системний аналіз структур, вираження особистого через граматичні категорії	Дистрибутивний аналіз, опозиційний аналіз, трансформаційний аналіз	Е. Бенвеніст, Р. Якобсон, А. Мартіне
Функціональний	Вивчення комунікативних функцій особистого в дискурсі	Функціональний аналіз, прагматичний аналіз, дискурс-аналіз	М. Халлідей, Т. Гівон, С.Томпсон
Когнітивний	Дослідження ментальних процесів концептуалізації особистого	Концептуальний аналіз, метафоричний аналіз, фреймовий аналіз	Дж. Лакофф, М. Джонсон, Р. Ленекер
Дискурсивний	Аналіз особистого як інтерсуб'єктивної категорії в комунікації	Конверсаційний аналіз, критичний дискурс-аналіз, етнографічний аналіз	М. Фуко, Н. Ферклаф, Р. Водак
Психолінгвістичний	Вивчення психологічних механізмів вираження особистого	Експериментальні методи, спостереження, тестування	М. Кондратюк, І. Лисенко, О. Гребенюк, В. Семенюк
Соціолінгвістичний	Дослідження соціальної детермінованості особистого	Соціологічні опитування, польові дослідження, статистичний аналіз	В. Лабов, Б. Бернстайн, Дж. Фішман

Таким чином, історіографічний огляд свідчить про багатовимірність та складність категорії “особисте” в лінгвістиці та літературознавстві, що потребує комплексного міждисциплінарного підходу для її повного розуміння та адекватного теоретичного опису.

1.2. Лексико-семантичний підхід до аналізу поетичного тексту: теоретичні принципи та методологія

Лексико-семантичний підхід до аналізу поетичного тексту становить одну з найбільш продуктивних методологій сучасного літературознавства та лінгвістики, що дозволяє розкрити глибинні механізми смислотворення в художньому дискурсі [2, 27]. Цей підхід базується на комплексному дослідженні семантичних відношень між лексичними одиницями, їх структурної організації та функціональних особливостей у поетичному контексті [16, 28]. Теоретичні засади методології формувалися протягом тривалого періоду, інтегруючи досягнення структурної лінгвістики, семасіології та стилістики. Сучасні дослідники розглядають лексико-семантичний аналіз як інструмент для виявлення авторських смислів, концептуальних структур та естетичних особливостей поетичного твору [25, 29].

Історичний розвиток лексико-семантичного підходу бере свій початок з традиційної філології, де увага зосереджувалася на етимологічному аналізі слів та їх історичному значенні [27]. Структуралістська революція в лінгвістиці принесла системний погляд на семантичні відношення, розглядаючи лексику як організовану систему взаємопов’язаних елементів [13]. Компонентний аналіз значення дозволив виділити елементарні семантичні ознаки та встановити парадигматичні відношення між лексичними одиницями [27]. Подальший розвиток методології пов’язаний з інтеграцією прагматичного виміру значення, що враховує контекстуальні та комунікативні фактори смислотворення.

Теоретичні принципи лексико-семантичного аналізу поетичного тексту ґрунтуються на визнанні специфіки художнього слововживання, що відрізняється від звичайного мовлення підвищеною семантичною щільністю та багатшаровістю значень [14, 29]. Принцип системності передбачає розгляд лексики поетичного твору як цілісної структури, де кожна лексична одиниця набуває значення через відношення з іншими елементами системи [27]. Принцип контекстуальності наголошує на залежності семантики слова від його поетичного оточення, яке може кардинально змінювати узуальні значення [1, 7]. Принцип багатозначності визнає можливість актуалізації кількох семантичних планів одночасно в межах одного лексичного елемента.

Методологічна база лексико-семантичного підходу включає систему взаємопов'язаних процедур аналізу, що дозволяють розкрити семантичну структуру поетичного тексту на різних рівнях організації [27]. Семантичний аналіз лексики передбачає виявлення основних значеннєвих компонентів слів, їх класифікацію та систематизацію відповідно до тематичних груп. Дистрибутивний аналіз досліджує особливості поєднуваності лексичних одиниць у поетичному контексті, виявляючи оказіональні семантичні зв'язки [27]. Компонентний аналіз розкладає значення на елементарні семи, дозволяючи встановити глибинні смислові кореляції [13]. Польовий аналіз організує лексику навколо концептуальних центрів, створюючи семантичні поля з ядром та периферією [11, 16].

Лексико-семантичні відношення в поетичному тексті характеризуються значною складністю та багатовимірністю, що потребує спеціальних методів дослідження [28]. Парадигматичні відношення включають синонімію, антонімію, гіпонімію та інші типи семантичних зв'язків, які в поетичному контексті можуть набувати нетрадиційних форм прояву [27]. Синтагматичні відношення проявляється через лексичну сполучуваність, яка в поезії часто порушує узуальні норми, створюючи нові смислові ефекти [26]. Епідигматичні відношення охоплюють асоціативні зв'язки між лексичними одиницями, що створюють внутрішню форму слова та впливають на його

поетичну семантику [29]. Деривативні відношення включають морфологічні та семантичні дериваційні процеси, що створюють внутрішню форму слова та впливають на його поетичну семантику [14].

Семантичні трансформації в поетичному тексті становлять центральний предмет лексико-семантичного аналізу, оскільки саме вони забезпечують естетичний ефект та художню виразність [16, 28]. Метафоричні перенесення базуються на семантичній подібності між різними референтними сферами, створюючи нові смислові зв'язки через механізми аналогії та подібності [28]. Метонімічні зсуви використовують принцип суміжності для перенесення найменувань, часто створюючи компресію смислу та підвищену експресивність [16]. Синестетичні переноси поєднують семантику різних сенсорних модальностей, збагачуючи поетичну образність [26]. Оказіональні значення виникають у результаті контекстуальних трансформацій узуальної семантики, розширюючи семантичний потенціал лексичних одиниць.

Концептуальна організація лексико-семантичного простору поетичного тексту відображає авторську картину світу та систему цінностей, що втілюються через відбір та організацію лексичних засобів [10, 14]. Ключові концепти формують смислове ядро твору, навколо якого групуються тематично пов'язані лексичні одиниці, створюючи семантичні мережі різного ступеня щільності [11, 16]. Концептуальні поля перетинаються та взаємодіють, формуючи складну багатовимірну структуру, яка відображає глибинні смислові зв'язки. Архетипні семантичні структури актуалізуються через використання лексики з високим символічним потенціалом [20, 21, 32]. Індивідуально-авторські концепти створюються через оригінальні семантичні трансформації та нетрадиційні лексичні поєднання [14, 28].

Стилістичний вимір лексико-семантичного аналізу поетичного тексту зосереджується на дослідженні експресивних та естетичних функцій лексичних одиниць у художньому контексті [15, 27]. Стилістична маркованість лексики проявляється через емоційні, оціночні та образні

конотації, що накладаються на денотативне значення слова [27]. Стилiстичнi регiстри поетичного мовлення включають урочисту, нейтральну та знижену лексику, поєднання яких створює специфічний стилістичний ефект. Архаїзми та неологізми виконують особливі стилістичні функції, створюючи темпоральні виміри поетичного світу [14]. Діалектизми та професіоналізми розширюють семантичний діапазон поетичного тексту, включаючи регіональні та соціальні варіанти мови [15].

Функціональні особливості лексико-семантичної організації поетичного тексту визначаються специфікою поетичної комунікації, яка передбачає множинність інтерпретацій та глибинність смислового навантаження [2]. Референційна функція лексики в поезії ускладнюється символічними та алегоричними значеннями, які виходять за межі прямого позначення [20, 21]. Експресивна функція реалізується через емоційне забарвлення лексичних одиниць та їх здатність передавати суб'єктивні переживання автора. Естетична функція проявляється через звукову та ритмічну організацію лексики, що створює особливу поетичну гармонію [1, 7]. Магічна функція пов'язана з архаїчними уявленнями про силу слова та його здатність впливати на реальність [32].

Інтертекстуальні зв'язки в лексико-семантичному аналізі поетичного тексту розглядаються як важливий чинник смислотворення, що пов'язує конкретний твір з широким культурним контекстом [24]. Алюзивна лексика створює семантичні мостики між різними текстами, активізуючи в читацькій свідомості додаткові смислові пласти [31]. Цитатність та ремінісценції проявляються через використання лексики з високим культурним потенціалом, що викликає асоціації з попередніми текстами. Інтертекстуальні трансформації включають пародійне переосмислення традиційних семантичних структур [12]. Культурні коди втілюються через використання лексики з специфічним культурним значенням, що потребує відповідних фонових знань для адекватного розуміння [24, 31].

Прагматичний вимір лексико-семантичного аналізу враховує комунікативні стратегії автора та їх реалізацію через лексичні засоби в поетичному тексті. Комунікативні наміри автора втілюються через цілеспрямований відбір та організацію лексичних одиниць, що забезпечують досягнення певного перлокутивного ефекту. Адресатність поетичного тексту проявляється через використання лексики, орієнтованої на конкретну читацьку аудиторію з відповідним культурним та освітнім рівнем. Прагматичні пресупозиції включають імпліцитні смисли, що передбачають наявність певних знань у реципієнта. Іллокутивна сила поетичного висловлювання реалізується через лексичні засоби, що виражають авторську позицію та емоційне ставлення [2].

Методи емпіричного дослідження в лексико-семантичному аналізі поетичного тексту включають як традиційні філологічні процедури, так і сучасні комп'ютерні технології обробки мовних даних. Кількісні методи дозволяють встановити статистичні закономірності використання лексики, частотність певних семантичних груп та їхню дистрибуцію в тексті. Якісний аналіз зосереджується на глибинній інтерпретації семантичних нюансів та їхньому внеску в загальний смисл твору. Корпусні методи надають можливість порівняльного аналізу лексико-семантичних особливостей різних авторів та періодів. Комп'ютерні програми семантичного аналізу автоматизують процедури семантичних відношень та створення семантичних карт тексту (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Методи лексико-семантичного аналізу поетичного тексту

Метод	Об'єкт дослідження	Процедури аналізу	Результати дослідження
Компонентний аналіз	Семантична структура лексем	Виділення семантичних компонентів, побудова семних формул	Семантичні поля та їхня структура
Дистрибутивний аналіз	Сполучуваність лексичних одиниць	Аналіз лексичних контекстів, валентних зв'язків	Семантичні ролі та функції лексем
Польовий аналіз	Тематичні групи лексики	Виділення ядра та периферії, ієрархізація	Концептуальна організація тексту

		елементів	
Асоціативний аналіз	Семантичні зв'язки між лексемами	Вільні та спрямовані асоціації, семантичні мережі	Образна система та символіка
Етимологічний аналіз	Історичне значення лексем	Дослідження внутрішньої форми, семантичної еволюції	Культурні коди та архетипи
Контекстуальний аналіз	Оказіальні значення	Аналіз мікро- та макроконтексту, семантичних трансформацій	Індивідуально-авторські смисли

Таким чином, лексико-семантичний підхід до аналізу поетичного тексту являє собою комплексну методологію, що дозволяє розкрити багатшарову семантичну структуру художнього твору через систематичне дослідження лексичних засобів та їхніх функціональних особливостей у поетичному контексті.

1.3. Лінгвокогнітивна парадигма в дослідженні поетичного мовлення

Лінгвокогнітивна парадигма як науковий напрям сформувалася в останні десятиліття ХХ століття внаслідок інтеграції досягнень когнітивної психології, нейронауки та лінгвістики [13]. Початкові теоретичні розробки в цій галузі пов'язані з працями зарубіжних дослідників, які заклали основи розуміння мови як відображення когнітивних процесів людської свідомості. Перші спроби застосування когнітивного підходу до вивчення поетичного мовлення характеризувалися фрагментарністю та обмеженістю методологічного інструментарію. Однак поступово формувалася цілісна концепція, яка розглядала поетичне мовлення як особливу форму когнітивної діяльності, що активізує специфічні механізми смислотворення.

Розвиток лінгвокогнітивної парадигми в українському мовознавстві відбулося під впливом західноєвропейських та американських наукових традицій, проте характеризується власними особливостями [2]. Вітчизняні дослідники зосередили увагу на вивченні концептуальних систем, які лежать

в основі поетичного дискурсу, та механізмів їх мовної об'єктивації. Особливе місце в цих дослідженнях посідало вивчення національно-культурної специфіки концептуалізації поетичного досвіду. Проте багато питань залишалося недостатньо розробленими, зокрема проблема взаємодії лексико-семантичних та когнітивних механізмів у творенні поетичних смислів. Недостатньо уваги приділялося також дослідженню індивідуально-авторських особливостей концептуалізації в поетичному мовленні [27, с. 156].

Теоретичні засади концептуального аналізу поетичного тексту розроблялися в працях численних дослідників, які намагалися створити цілісну методологію дослідження когнітивних механізмів поетичного мовлення [11]. Концептуальний аналіз розуміється як метод дослідження, який дозволяє виявити глибинні ментальні структури, що лежать в основі мовних одиниць та їх організації в поетичному тексті. Основні принципи концептуального аналізу включають виявлення ключових концептів, дослідження їх структури та способів мовної репрезентації. Однак існуючі методики концептуального аналізу часто не враховують специфіку поетичного мовлення, зокрема його підвищену образність, метафоричність та семантичну щільність [4, с. 22].

Дослідження концептуальної метафори як основного механізму поетичного мислення стало одним з найбільш перспективних напрямів лінгвокогнітивної парадигми [16, 28]. Теорія концептуальної метафори, розроблена в працях зарубіжних науковців, знайшла широке застосування в аналізі поетичних текстів різних авторів та епох. Концептуальна метафора розглядається як когнітивний механізм, який дозволяє структурувати один домен досвіду в термінах іншого домену, створюючи нові смислові зв'язки. У поетичному мовленні концептуальні метафори функціонують як засоби створення оригінальних образів та смислів, які активізують складні асоціативні мережі. Проте залишається недостатньо вивченою проблема

індивідуально-авторської специфіки метафоричних систем у поетичному дискурсі [14].

Когнітивна семантика як складова лінгвокогнітивної парадигми розвивалася в напрямі створення теоретичних моделей організації значень у поетичному тексті [29]. Дослідники зосереджували увагу на вивченні способів категоризації та концептуалізації поетичного досвіду, механізмів творення багатшарових семантичних структур. Особливістю поетичної семантики визнавалася її здатність до створення нових концептуальних зв'язків між віддаленими семантичними полями. Когнітивно-семантичний аналіз дозволяв виявити концептуальні домени, які активізуються при сприйнятті загальними теоретичними положеннями, не пропонуючи детальних методик аналізу конкретних поетичних творів [25, с. 78].

Вивчення мовної картини світу в поетичному дискурсі стало важливим напрямом лінгвокогнітивних досліджень, який дозволив розкрити особливості авторського світосприйняття через призму мовних засобів. Поетична картина світу розглядається як складна концептуальна система, яка відображає індивідуальні особливості сприйняття та осмислення дійсності автором. Дослідження мовної картини світу в поетичному дискурсі включає аналіз ключових концептів, їх структури та способів мовної об'єктивації. Особлива увага приділяється вивченню національно-культурної специфіки концептуалізації в поетичному мовленні [31, 32]. Проте багато питань залишається недостатньо розробленими, зокрема проблема динаміки розвитку авторської картини світу та її відображення в різних періодах творчості.

Дослідження емоційно-оцінних компонентів поетичного мовлення в межах лінгвокогнітивної парадигми розкрило важливу роль емоційної складової в процесах концептуалізації та категоризації поетичного досвіду [25]. Емоційні концепти розглядаються як особливі ментальні утворення, які інтегрують когнітивні, емоційні та оцінні компоненти. Вивчення емоційних концептів у поетичному мовленні дозволяє розкрити механізми емоційного

впливу поетичного тексту на реципієнта [3, 20]. Дослідники зосередили увагу на аналізі способів мовної репрезентації емоційних станів та переживань у поетичних творах [1, 7]. Однак залишається недостатньо вивченою проблема взаємодії емоційних та раціональних компонентів у структурі поетичних концептів.

Методологічні принципи лінгвокогнітивного аналізу поетичного тексту формувалися під впливом загальних тенденції розвитку когнітивної лінгвістики та літературознавства [27]. Основними методами дослідження стали концептуальний аналіз, компонентний аналіз значень, дискурс-аналіз та інтерпретативний аналіз [24]. Дослідники намагалися створити інтегровану методологію, яка б дозволила комплексно вивчати взаємодію мовних, когнітивних та культурних чинників у поетичному дискурсі. Особлива увага приділялася розробці критеріїв виділення та опису концептів у поетичному мовленні [26]. Проте існуючі методики часто характеризуються надмірною теоретичністю та недостатньою операціональністю для аналізу конкретних поетичних творів [14, с. 89].

Застосування лінгвокогнітивного підходу до вивчення творчості окремих авторів дозволило розкрити індивідуально-авторські особливості концептуалізації дійсності в поетичному мовленні [10, 12]. Дослідники зосереджували увагу на виявленні ключових концептів авторської картини світу, аналізі їх структури та способів мовної об'єктивації. Особливе місце в цих дослідженнях посідало вивчення метафоричних систем як основних засобів концептуалізації в поетичному дискурсі [16, 28]. Аналіз індивідуально-авторських концептуальних систем дозволяв розкрити специфіку поетичного мислення та світосприйняття конкретних авторів [21]. Однак більшість досліджень обмежувалася аналізом окремих концептів або груп концептів, не створюючи цілісної картини авторської концептуальної системи.

Сучасний стан лінгвокогнітивних досліджень поетичного мовлення характеризується інтенсивним розвитком теоретичної бази та

методологічного апарату [17, 19]. Дослідники намагаються інтегрувати досягнення різних наукових напрямів для створення цілісної теорії поетичного мовлення як особливої форми когнітивної діяльності. Особлива увагу приділяється розробці нових методик аналізу, які б дозволили більш точно та повно описати механізми творення поетичних смислів [15, 22]. Однак багато питань залишаються невирішеними, зокрема проблема стандартизації методів концептуального аналізу поетичного тексту. Недостатньо розробленими залишаються також питання взаємодії компонентів у структурі поетичних концептів [34].

Перспективи розвитку лінгвокогнітивних досліджень поетичного мовлення пов'язані з подальшою розробкою теоретичних основ та методологічного апарату, створенням стандартизованих методик аналізу, інтеграцією досягнень суміжних наукових дисциплін. Особливого значення набуває розробка комплексного підходу до вивчення індивідуально-авторських концептуальних систем у поетичному дискурсі. Важливим напрямом є також дослідження динаміки розвитку поетичних концептів та їх трансформації в різних культурно-історичних контекстах (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні етапи розвитку лінгвокогнітивної парадигми в дослідженні поетичного мовлення

Етап	Хронологічні межі	Основні досягнення	Провідні дослідники	Невирішені проблеми
Формування теоретичних засад	1970-1980 рр.	Розробка базових принципів когнітивної лінгвістики, формування концепції мови як відображення когнітивних процесів	Дж. Лакофф, М. Джонсон, Р. Ленекер	Відсутність спеціальних методик аналізу поетичного мовлення
Становлення методології	1990-2000 рр.	Створення теорії концептуальної метафори, розробка основ концептуального аналізу	З. Кьовечеш, Дж. Тернер, Ж. Фоконьє	Недостатня адаптація методів до специфіки поетичного дискурсу
Розвиток прикладних	2000-2010 рр.	Застосування лінгвокогнітивного	Івахненко А. О., Семенюк	Фрагментарність досліджень,

досліджень		підходу до аналізу поетичних творів, вивчення авторських концептуальних систем	В. Д., Приходько Н.С.	відсутність системного підходу
Інтеграція та систематизація	2010-2020 рр.	Створення цілісних теоретичних моделей поетичного мовлення, розробка комплексних методик аналізу	Романишин Н., Бойко В. В., Коваленко Л. А.	Потреба в стандартизації методів аналізу
Сучасний етап	2020-2025 рр.	Розвиток міждисциплінарних підходів, інтеграція досягнень нейронауки та психолінгвістики	Кондратюк М. В., Левченко Т. М., Межов О. Г.	Необхідність створення універсальної методології дослідження

Узагальнюючи огляд наукової літератури з проблеми лінгвокогнітивної парадигми в дослідженні поетичного мовлення, можна констатувати, що попри значні досягнення в цій галузі, залишається питання, що потребують дослідження, аналізу й розробки.

1.4. Концептуальна система особистості в поетичному дискурсі

Концептуальна система особистості в поетичному дискурсі становить складну багаторівневу структуру ментальних утворень, які відображають індивідуальні особливості світосприйняття та світорозуміння автора [2]. Формування цієї системи відбувається під впливом різноманітних чинників: культурно-історичного контексту, особистісного досвіду, психологічних особливостей та естетичних переконань поета [13]. Дослідження концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі передбачає виявлення ключових концептів, які структурують авторську картину світу та визначають специфіку поетичного мислення. Ця система характеризується динамічністю, відкритістю до трансформацій та здатністю до генерування нових смислових зв'язків між різними концептуальними доменами [27, с. 89].

Теоретичні основи вивчення концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі закладалися в працях дослідників, які намагалися

створити цілісне уявлення про механізми функціонування поетичної свідомості [25]. Концептуальна система розглядається як організована сукупність концептів, які пов'язані між собою різноманітними типами відношень та утворюють ієрархічну структуру [16]. Основними компонентами цієї системи є базові концепти, які відображають фундаментальні категорії буття, та периферійні концепти, що деталізують і конкретизують основні смислові домени. Особливістю поетичної концептуальної системи є її метафоричний характер, що проявляється в активному використанні образних засобів для концептуалізації абстрактних понять [28]. Дослідники підкреслюють, що концептуальна система особистості в поетичному дискурсі відрізняється від загальномовної концептуальної системи своєю індивідуальністю, творчим характером та естетичною забарвленістю [14].

Структурна організація концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі характеризується наявністю центральних та периферійних компонентів, які взаємодіють між собою на основі різноманітних зв'язків [10]. Центральні концепти утворюють ядро авторської картини світу та визначають основні тематичні домени поетичної творчості [8, 9]. Периферійні концепти деталізують і конкретизують центральні концепти, створюючи складну мережу смислових зв'язків. Особливістю структурної організації поетичної концептуальної системи є її нелінійний характер, що проявляється в множинних перехрещеннях між різними концептуальними доменами. Ця особливість дозволяє поетам створювати оригінальні образи та смисли шляхом несподіваного поєднання елементів з різних концептуальних сфер [32].

Процеси формування та розвитку концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі відбуваються під впливом різноманітних чинників, які можна об'єднати в декілька основних груп [12]. Соціокультурні чинники включають вплив культурно-історичного контексту, національних традицій, літературних напрямів та течій. Особистісні чинники охоплюють

індивідуальний життєвий досвід, психологічні особливості, емоційні переживання та інтелектуальні уподобання автора [1, 7]. Творчі чинник пов'язані з естетичними переконаннями поета, його поетикою та стилістичними преференціями [15]. Мовні чинники включають особливості національної мови, її виражальні можливості та традиції поетичного мовлення [23, с. 65].

Типологія концептів у поетичній концептуальній системі особистості базується на різноманітних критеріях класифікації, які дозволяють виокремити основні види концептуальних утворень [11]. За змістовим критерієм виділяють онтологічні концепти, які відображають основні категорії буття, епістемологічні концепти, пов'язані з пізнанням та знанням, аксіологічні концепти, що відображають ціннісні орієнтації автора [30]. За структурним критерієм розрізняють прості та складні концепти, одноядерні та багатоядерні концепти, статичні та динамічні концепти [31]. За функціональним критерієм виділяють концепти-домінанти, які визначають основні тематичні лінії творчості, концепти-константи, що залишаються незмінними протягом всієї творчості, та концепти-змінні, які трансформуються під впливом різних чинників [3]. Особливе місце в поетичній концептуальній системі посідають емоційні концепти, які відображають внутрішній світ особистості та її емоційні переживання [28, с. 80].

Механізми взаємодії концептів у поетичній концептуальній системі особистості включають різноманітні типи зв'язків та відношень між концептуальними утвореннями [16, 28]. Асоціативні зв'язки базуються на спільності певних ознак або властивостей різних концептів та дозволяють створювати нові смислові поєднання. Метафоричні зв'язки функціонують за принципом перенесення властивостей одного концепту на інший, створюючи оригінальні образи та смисли [20]. Метонімічні зв'язки базуються на суміжності концептів у просторі, часі або причинно-наслідкових відношеннях [22]. Символічні зв'язки дозволяють одним концептам

виступати в ролі символів інших концептів, створюючи багатошарову семантичну структуру [21].

Динаміка розвитку концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі проявляється в постійних трансформаціях, які відбуваються під впливом різноманітних чинників [17, 19]. Еволюційні зміни характеризуються поступовим розвитком та ускладненням концептуальної системи, появою нових концептів та трансформацією існуючих [18]. Револьюційні зміни пов'язані з кардинальними переосмисленнями основних концептів, зміною ієрархії концептуальної системи та появою принципово нових концептуальних доменів [33]. Циклічні зміни проявляються в періодичному поверненні до певних концептів та тем, їх переосмисленні та новій інтерпретації. Особливістю динаміки поетичної концептуальної системи є її нелінійний характер, що дозволяє поетам створювати складні темпоральні структури та багатошарові смислові конструкції.

Методологія дослідження концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі включає різноманітні підходи та методи, які дозволяють всебічно вивчити структуру та функціонування поетичної свідомості [27]. Концептуальний аналіз передбачає виявлення ключових концептів, дослідження їх структури та способів мовної об'єктивації [11]. Дискурсивний аналіз зосереджується на вивченні контекстуальних умов функціонування концептів та їх взаємодії в рамках поетичного дискурсу [2]. Когнітивний аналіз досліджує ментальні механізми творення та сприйняття поетичних концептів [13]. Інтертекстуальний аналіз виявляє зв'язки між концептуальними системами різних авторів та культурних традицій [14, с. 95].

Емоційна складова концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі посідає особливе місце, оскільки поетичне мовлення характеризується підвищеною емоційністю та експресивністю [25, 1]. Емоційні концепти включають різноманітні типи переживань: радість, сум, любов, страх, надію, розчарування та інші. Ці концепти характеризуються

особливою інтенсивністю та здатністю до активізації складних асоціативних мереж у свідомості реципієнта [7]. Емоційні концепти часто виступають як організуючі центри поетичних творів, навколо яких групуються інші концептуальні утворення [9]. Особливістю емоційних концептів у поетичному дискурсі є їх синестетичний характер, що проявляється в поєднанні різних типів сенсорного досвіду [16].

Культурна специфіка концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі проявляється в тому, що формування та функціонування поетичних концептів відбувається в рамках певної культурної традиції [24, 32]. Національно-культурні концепти відображають специфічні особливості світосприйняття та світорозуміння певного народу. Універсальні концепти мають загальнолюдський характер та притаманні різним культурам [30]. Індивідуально-авторські концепти відображають унікальний досвід та світогляд конкретного поета [10, 14]. Взаємодія між цими типами концептів створює складну багаторівневу структуру, яка характеризується як універсальними, так і специфічними рисами [18, с. 78].

Функціональні особливості концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі включають різноманітні ролі, які концепти виконують у процесі творення та сприйняття поетичних творів. Організуюча функція проявляється в тому, що концепти структурують поетичний текст та визначають його тематичну спрямованість. Смыслотворча функція полягає в здатності концептів генерувати нові смисли та інтерпретації. Експресивна функція пов'язана з емоційним впливом концептів на реципієнта. Естетична функція проявляється в створенні художнього ефекту та естетичного переживання. Комунікативна функція забезпечує взаємодію між автором та читачем через систему спільних концептуальних уявлень (табл. 1.4).

**Структурні компоненти концептуальної системи особистості в
поетичному дискурсі**

Рівень	Компонент	Характеристика	Функції	Приклади
Ядерний	Базові концепти	Фундаментальні категорії буття, стабільні протягом творчості	Організація світогляду, структурування досвіду	ЖИТТЯ, СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, ЧАС
Периферійний	Похідні концепти	Деталізація базових концептів, варіативність прояву	Конкретизація, індивідуалізація	ВЕСНА, РОЗЛУКА, СПОГАДИ
Емоційний	Афективні концепти	Відображення емоційних станів та переживань	Експресивність, емоційний вплив	РАДІСТЬ, МЕЛАНХОЛІЯ, НОСТАЛЬГІЯ
Естетичний	Художні концепти	Специфічні поетичні образи та символи	Створення художнього ефекту	СИМВОЛ, МЕТАФОРА, АЛЕГОРІЯ
Культурний	Етнокультурні концепти	Національно-специфічні уявлення та цінності	Культурна ідентифікація	БАТЬКІВЩИНА, ТРАДИЦІЯ, ДОЛЯ

Узагальнюючи характеристику концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі, можна констатувати, що вона є складною динамічною структурою, яка інтегрує когнітивні, емоційні, культурні та естетичні компоненти поетичної свідомості та забезпечує створення унікальних художніх смислів.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОГО У ПОЕЗІЇ ЕМІЛІ ДІКІНСОН

2.1 Лексико-семантичні маркери особистісного досвіду в поетичних текстах Е. Дікінсон

Поетичний дискурс Емілі Дікінсон демонструє унікальну систему лексико-семантичних маркерів, що репрезентують особистісний досвід через мовні засоби. Дослідження мовних засобів ідіостилю поетеси показує особливу здатність передавати внутрішні переживання. У вірші *“I’m Nobody! Who are you?”* [4] поетеса використовує маркер *“Nobody”* для вираження власної ідентичності та ставлення до суспільної значущості. Лексико-семантичні маркери функціонують як вербальні носії психологічних станів, утворюючи складну систему взаємопов’язаних елементів. Ці мовні одиниці забезпечують цілісність поетичного висловлювання та створюють особливий простір для вираження суб’єктивного досвіду.

Словесні поетичні образи у творчості Дікінсон мають виражену лінгвокогнітивну природу, що дозволяє їм функціонувати як маркери особистісного досвіду [27]. У творі *“I felt a Funeral, in my Brain”* поетеса використовує маркери психологічного стану *“felt”*, *“Brain”*, *“Service”*, що передають внутрішні переживання кризи. Лексема *“treading”* у цьому контексті стає маркером тиску та психологічного навантаження. Словникова система включає широкий спектр лексем, що позначають емоційні процеси, рефлексивні стани та екзистенційні переживання. Ці мовні одиниці характеризуються підвищеною конотативною насиченістю та здатністю передавати складні психологічні нюанси.

Ідіостиличні особливості поетичного мовлення Дікінсон проявляються через систему лексико-семантичних полів, організованих навколо ключових концептів [26]. У вірші *“Because I could not stop for Death”* [4] маркери *“Civility”*, *“Carriage”*, *“Eternity”* створюють семантичне поле, що

репрезентує авторське ставлення до смерті як до ввічливого супутника. Лексема “*kindly*” функціонує як маркер особистісного сприйняття смерті, позбавленого традиційного страху. Концептуальна система поетеса включає домінантні смислові утворення, що репрезентують фундаментальні категорії людського буття. Семантичні поля взаємодіють між собою, утворюючи складну мережу смислових зв’язків та асоціативних рядів.

Образні засоби поезії Дікінсон функціонують як лексико-семантичні маркери, що можна класифікувати за декількома критеріями [24]. У поезії “*I dwell in Possibility*” [4] маркер “*Possibility*” репрезентує внутрішній стан творчої свободи, а “*fairer House than Prose*” виражає авторську позицію щодо поетичної творчості. Лексеми “*Windows*”, “*Doors*”, “*Roof*” функціонують як маркери внутрішньої простору особливості. Першою групою є маркери внутрішніх станів, що включають лексеми на позначення емоцій, настроїв та психологічних переживань. Другу групу складають маркери самоідентифікації, що виражають авторську позицію та особистісне ставлення до світу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Класифікація лексико-семантичних маркерів особистісного досвіду

Група маркерів	Семантичне наповнення	Функціональна роль	Приклади з творів
Маркери внутрішніх станів	Емоційні переживання, настрої	Передача суб’єктивного досвіду	“ <i>felt a Funeral</i> ”, “ <i>Heart</i> ”, “ <i>Soul</i> ”, “ <i>Pain</i> ”
Маркери самоідентифікації	Авторська позиція, особистість	Вираження індивідуальності	“ <i>I’m Nobody</i> ”, “ <i>myself</i> ”, “ <i>I dwell</i> ”, “ <i>my Brain</i> ”
Маркери інтроспекції	Самоаналіз, внутрішнє споглядання	Рефлексія над досвідом	“ <i>thought</i> ”, “ <i>wondered</i> ”, “ <i>felt</i> ”, “ <i>knew</i> ”
Маркери екзистенційного досвіду	Буттєві категорії, життєві цінності	Осмислення існування	“ <i>Eternity</i> ”, “ <i>Immortality</i> ”, “ <i>Death</i> ”, “ <i>Forever</i> ”

Лексико-семантичні маркери у поетичних текстах Дікінсон характеризуються здатністю до семантичного розширення та метафоричного переосмислення [25]. У вірші “*Hope is the thing with feathers*” [4] лексема

“*Hope*” набуває додаткових конотацій через порівняння з пташкою, а маркери “*perches*”, “*sings*”, “*never stops*” створюють розгорнуту метафору внутрішнього стану. Лексема “*storm*” функціонує як маркер життєвих випробувань, що протиставляється стійкості надії. Процес семантичного збагачення відбувається завдяки особливим механізмам поетичного мислення. Ця особливість створює багашаровість тексту та підвищує його виразні можливості.

Функціональна роль лексико-семантичних маркерів полягає у створенні особливості мовного простору для розгортання особистісного досвіду [11]. У творі “*I heard a Fly buzz – when I died*” [4] маркери “*Fly*”, “*buzz*”, “*Blue uncertain stumbling*” передають суб’єктивні відчуття моменту смерті. Лексема “*stillness*” функціонує як маркер граничного стану свідомості, а “*Windows*” символізує межу між життям і смертю. Ці мовні одиниці виступають інструментами концептуалізації внутрішнього світу та способи його вербальної репрезентації. Маркери забезпечують зв’язок між суб’єктивним досвідом і його мовним вираженням.

Синтаксичне оформлення лексико-семантичних маркерів у поетичних текстах Дікінсон має особливості структурні риси. У вірші “*I’m Nobody! Who are you?*” [4] використання тире та знаків оклику посилює виразність маркера “*Nobody*”. Еліптична конструкція “*Are you – Nobody – Too?*” створює ефект спонтанності та безпосередності спілкування. Поетеса використовує неповні речення та специфічні пунктуаційні прийоми для посилення виразності маркерів. Структурна організація поетичного тексту підпорядкована завданню максимального розкриття семантичного потенціалу маркерів.

Прагматичний рівень функціонування лексико-семантичних маркерів визначається їхньою комунікативністю спрямованістю та символічною природою [18]. У поезії “*The Soul selects her own Society*” [4] маркери “*Soul*”, “*selects*”, “*own Society*” створюють інтимну атмосферу самоізоляції та вибіркової. Лексема “*Unmoved*” функціонує як маркер внутрішньої

стійкості та незалежності особливості. Маркери виконують функцію встановлення інтимного контакту з читачем через розкриття особистісних переживань. Прагматична ефективність маркерів забезпечується їх здатністю викликати емоційну реакцію та співпереживання у реципієнта.

Семантична мережа лексико-семантичних маркерів у поезії Дікінсон організована за принципом концентричних кіл навколо ключових образів. У творі *“A Route of Evanescence”* [4] маркери *“Hummingbird”*, *“Revolving Wheel”*, *“Resonance of Emerald”* створюють семантичне поле швидкості та мимолітності. Центральним утворенням є концепт руху, що репрезентується через систему взаємопов’язаних маркерів. Периферійні елементи включають маркери кольору та звуку, що позначають конкретні прояви цього концепту. Така організація забезпечує цілісність семантичного простору поетичного тексту та його внутрішню єдність.

Стилістичні особливості використання лексико-семантичних маркерів у творчості Дікінсон пов’язані з індивідуальними рисами її поетичної манери [23]. У вірші *“I taste a liquor never brewed”* [4] маркери *“liquor”*, *“never brewed”*, *“Tankards scooped in Pearl”* створюють систему незвичайних образів для передачі стану натхнення. Лексема *“Inebriate”* функціонує як маркер творчого екстазу, що досягається через спілкування з природою. Поетеса віддає перевагу лаконічним, але ємним виражальним засобам, що дозволяють передати максимум інформації мінімальними мовними засобами. Стилістична функція маркерів полягає у створенні неповторного авторського стилю та поетичної індивідуальності.

Когнітивна природа лексико-семантичних маркерів виявляється в їх здатності структурувати та організовувати досвід особистості через лінгвокогнітивні операції. У поезії *“Success is counted sweetest”* [4] маркер *“Success”* набуває особливого значення через протиставлення з *“defeat”*, а лексема *“sweetest”* функціонує як маркер суб’єктивного сприйняття недоступного. Маркери *“purple Host”*, *“forbidden ear”* створюють когнітивну модель, що репрезентує парадоксальність людського досвіду. Маркери

функціонують як когнітивні інструменти, що забезпечують процеси категоризації та концептуалізації внутрішнього світу. Когнітивна функція маркерів полягає у створенні ментальних моделей, що репрезентують структуру особистісного досвіду.

Лексико-семантичні маркери особистісного досвіду в поезії Емілі Дікінсон утворюють цілісну систему мовних засобів, що забезпечують глибоку та багатогранну репрезентацію внутрішнього світу поетеси через конкретні поетичні образи та мовні конструкції.

2.2. Метафоричне та символічне відображення особистісних переживань

Метафоричне мислення в поетичній творчості Емілі Дікінсон виявляється як унікальний механізм трансформації внутрішніх переживань у образну систему, що функціонує на перетині лінгвокогнітивних та естетичних парадигм [27]. Концептуальна метафора постає основним інструментом вербалізації суб'єктивного досвіду, дозволяючи авторці перетворити абстрактні емоційні стани на доступні для сприйняття поетичні конструкти. Глибинна семантика метафоричних утворень розкриває складну систему асоціативних зв'язків між зовнішнім світом природи та внутрішнім світом особистості. Метафоричне відображення дійсності в поезії Дікінсон характеризується високим рівнем когнітивної складності та семантичної багатоступовості.

Символічна природа поетичного мовлення американської поетеси виявляється через систему повторювальних образів, що набувають значення культурних та індивідуальних символів внутрішнього світу людини [18]. Природні явища трансформуються в символічні еквіваленти психологічних станів, створюючи складну мережу семантичних кореляцій між об'єктивним та суб'єктивним планами поетичного твору. Символічне кодування особистісних переживань здійснюється через використання архетипних образів, що мають глибокі культурно-історичні корені та водночас набувають

індивідуального забарвлення. Поетична символіка Е. Дікінсон характеризується багатозначністю та відкритістю для множинних інтерпретацій.

Домінантою метафоричної системи поетеси постає концептуальна метафора “життя як подорож”, що реалізується через різноманітні образи руху, шляху, зупинок та призначення [29]. Внутрішні переживання концептуалізуються як етапи подорожі, де кожен емоційний стан отримує просторову характеристику та динамічне втілення. Темпоральна структура особистісного досвіду метафорично репрезентується через образи сезонних змін, що дозволяє передати циклічність та мінливість душевних станів. Метафорична репрезентація часу в поезії Е. Дікінсон тісно пов’язана з філософськими роздумами про минуність існування та вічність.

Когнітивні механізми метафоричного мислення в поетичних текстах базуються на принципах концептуального блендингу та проекційного картування, що забезпечує перенесення структурних властивостей з однієї понятійної сфери в іншу [4]. Процес метафоризації особистісних переживань включає активацію різноманітних когнітивних доменів, що взаємодіють у створенні нових смислових конфігурацій. Лінгвокогнітивна природа метафоричного мислення проявляється через систему концептуальних відповідностей між джерелом та ціллю метафоричного перенесення. Складність метафоричних утворень відображає багатовимірність людського досвіду та його неоднозначність.

Образна система поетеси характеризується високою концентрацією природних метафор, що функціонують як засоби вербалізації внутрішнього світу особистості та її емоційних станів [10]. Флористичні образи набувають символічного значення етапів життєвого циклу, а метеорологічні явища стають метафоричними еквівалентами психологічних процесів. Концептуалізація особистісних переживань через природні образи відображає глибинний зв’язок між людською свідомістю та навколишнім світом. Природнича метафорика в поезії Е. Дікінсон виявляє тенденцію до

створення складних семантичних кореляцій між мікрокосмом людської душі та макросмом природи.

Архітектонічні метафори в поетичному доробку Е. Дікінсон функціонують як засоби структурування внутрішнього простору особистості та його відношень із зовнішнім світом [32]. Образи будинку, кімнати, вікна, дверей набувають символічного значення психологічних меж, відкритості чи замкненості внутрішнього світу. Просторова метафорика дозволяє поетесі передати складність взаємодії між приватним та публічним вимірами існування. Архітектурні образи в поезії Е. Дікінсон характеризуються амбівалентністю, одночасно символізуючи захищеність та ув'язнення.

Темпоральні метафори в поетичній творчості американської авторки відображають складність сприйняття часу як філософської категорії та екзистенційного виміру людського буття [29]. Час концептуалізується через образи кругообігу, лінійного руху, зупинки, прискорення та уповільнення, що дозволяє передати суб'єктивність темпорального досвіду. Метафоричне відображення часу тісно пов'язане з концептуалізацією смерті як кінцевої межі існування та водночас переходу в іншу форму буття. Темпоральна образність в поезії Е. Дікінсон характеризується філософською глибиною та емоційною насиченістю.

Соматичні метафори в поетичних текстах функціонують як засоби вербалізації тілесного виміру особистісних переживань та їх фізичного втілення [26]. Емоційні стани концептуалізуються через образи болю, задоволення, втоми, енергійності, що підкреслює нерозривний зв'язок між психічним та фізичним вимірами людського існування. Тілесна метафорика дозволяє передати інтенсивність переживань та їх вплив на цілісність особистості. Соматичний вимір метафоричного мислення в поезії Е. Дікінсон відображає холістичне розуміння людської природи.

Релігійна символіка в поетичній творчості Е. Дікінсон функціонує як засіб осмислення граничних питань існування та місця людини у всесвіті [23]. Біблійні образи та молитви підлягають переосмисленню в контексті

індивідуального релігійного досвіду та сумнівів щодо традиційних догм. Сакральна образність набуває амбівалентного характеру, одночасно виражаючи духовні пошуки та критичне ставлення до інституціоналізованої релігії. Релігійна метафорика в поезії Е. Дікінсон відображає складність духовних переживань та їх неоднозначність.

Колористична символіка в поетичних текстах американської авторки функціонує як засіб передачі емоційних станів та їх градацій через систему кольорових асоціацій [24]. Білий колір символізує чистоту, невинність, але водночас смерть та відсутність життя, створюючи складну семантичну амбівалентність. Використання кольорової символіки дозволяє поетесі передати тонкі нюанси переживань та їх психологічну глибину. Колористична образність в поезії Е. Дікінсон характеризується символічною насиченістю та емоційною виразністю.

Музичні метафори в поетичному доробку Е. Дікінсон відображають синестезійну природу сприйняття та здатністю різних чуттєвих модальностей взаємодіяти у створенні цілісного образу внутрішнього світу [16]. Звукова образність функціонує як засіб передачі ритмічності життєвих процесів та їх гармонійності чи дисонансу. Музичне начало в поезії Е. Дікінсон підкреслює мелодійність внутрішнього мовлення та його емоційну модальність. Синестезійні метафори відображають складність чуттєвого досвіду та його багатовимірність (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Типологія метафоричних та символічних засобів у поезії Е. Дікінсон

Тип метафори/символу	Домінантні образи	Когнітивна функція	Семантичне навантаження
Природнича метафорика	Квіти, пори року, погодні явища	Концептуалізація життєвих циклів	Мінливість, краса, смертність
Архітектонічні образи	Будинок, кімната, двері, вікна	Структурування внутрішнього простору	Приватність, захищеність, межі
Темпоральні метафори	Години, дні, вічність, мить	Осмислення часової перспективи	Минущість, циклічність, безмежність
Соматичні образи	Серце, око, рука,	Тілесне втілення	Інтенсивність,

	дихання	переживань	фізичність емоцій
Релігійна символіка	Небо, ангели, молитва, церква	Духовні пошуки та сумніви	Трансцендентність, віра, скептицизм
Колористична символіка	Білий, червоний, золотий, сірий	Емоційна модальність	Чистота, пристрасть, цінність, меланхолія
Музичні метафори	Пісня, мелодія, гармонія, тиша	Синестезійне сприйняття	Ритмічність, гармонія, дисонанс

Система метафоричних та символічних засобів у поетичних текстах Е.Дікінсон створює складну мережу семантичних кореляцій, що забезпечує багатшарове прочитання поетичного твору [22]. Взаємодія різних типів метафор та символів створює ефект семантичної поліфонії, де кожен елемент образної системи набуває нових значень у контексті цілісної структури твору. Метафоричне та символічне відображення особистісних переживань у поезії Е. Дікінсон демонструє унікальну здатність трансформувати індивідуальний досвід у універсальні поетичні образи. Складність та багатозначність образної системи відображають глибину мислення поетеси та її внесок у розвиток американської поетичної традиції.

Таким чином, метафоричне та символічне відображення особистісних переживань у поетичних текстах Емілі Дікінсон представляє собою складну систему образотворчих засобів, що забезпечує трансформацію суб'єктивного досвіду в універсальні поетичні смисли та демонструє унікальність художнього мислення американської поетеси.

2.3 Когнітивні моделі та концептуальні метафори особистісного досвіду

Когнітивні моделі у поетичному дискурсі представляють собою складну систему репрезентацій, що структурують індивідуальний досвід через мовні засоби та образні конструкції. Дослідження когнітивних механізмів поетичного мислення демонструє використання концептуальних метафор для відображення внутрішнього світу через образи природи, простору та часу. Лінгвокогнітивна парадигма дозволяє розкрити глибинні структури свідомості, які формують унікальну картину світу через системи

метафоричних проєкцій та семантичних зв'язків. Концептуальні метафори виступають основним інструментом категоризації та осмислення особистісних переживань у поетичному тексті, забезпечуючи зв'язок між абстрактними поняттями та конкретними образами.

Метафоричні моделі в поезії функціонують як когнітивні схеми, що організують досвід через перенесення властивостей з однією понятійної сфери в іншу відповідно до принципів концептуального мапування. Домінантними когнітивними доменами виступають природа, простір, час та людські відносини, які слугують джерелом метафоричних проєкцій для осмислення внутрішніх станів ліричного суб'єкта. Особистісний досвід концептуалізується через систему образів, що відбивають глибинні психологічні процеси та емоційні переживання через матеріальні та чуттєві репрезентації. Когнітивні операції мапування дозволяють створювати складні семантичні зв'язки між різними сферами досвіду, формуючи цілісну концептуальну систему, що розглядається в контексті лінгвокогнітивних операцій формування поетичних новообразів.

Концептуальна метафора як основний механізм когнітивного моделювання забезпечує структурування абстрактних понять через конкретні образи в поетичному тексті. Поетичний дискурс демонструє, як внутрішні стани та емоції набувають матеріальної форми через метафоричне перенесення властивостей з фізичного світу в психологічну сферу. Система концептуальних метафор формує когнітивну основу для розуміння складних психологічних феноменів через знайомі культурно зумовлені образи та асоціації. Метафоричні моделі дозволяють читачеві декодувати приховані смисли та емоційні стани через систему проєкцій між різними концептуальними доменами, що особливо яскраво проявляється в рядках: “*I taste a liquor never brewed – From tankards scooped in pearl*” [33].

Когнітивні домени природи та простору виступають центральними елементами в структуруванні особистісного досвіду через систему метафоричних репрезентацій. Просторові метафори створюють основу для

концептуалізації внутрішніх станів через зовнішні образи, формуючи когнітивні схеми для розуміння психологічних процесів. Природні явища слугують джерелом для вираження емоційних переживань через перенесення властивостей з органічного світу в сферу людських почуттів. Когнітивні операції проєкції забезпечують перенесення структурних елементів з фізичного світу в психологічну сферу, що знаходить відображення в дослідженні морської образності поетичного дискурсу, зокрема у рядках: “*I started early, took my dog, And visited the sea*” [5, с. 36].

Темпоральні когнітивні моделі в поетичному дискурсі відбивають специфіку сприйняття часу як фундаментальної категорії особистісного досвіду через метафоричні репрезентації. Концептуалізація часу через метафори руху, циклічності та лінійності створює основу для розуміння життєвих процесів у поетичному світі автора. Когнітивні схеми темпоральності структурують досвід через опозиції минулого, теперішнього та майбутнього, відбиваючи глибинні філософські рефлексії ліричного суб'єкта. Метафоричні моделі часу дозволяють виразити складні філософські рефлексії щодо плинності буття та вічності, як це демонструється в поетичному висловлюванні: “*Success is counted sweetest By those who ne'er succeed*” [33].

Когнітивні моделі самоідентифікації формуються через систему метафоричних проєкцій, що відбивають процес самопізнання та рефлексії в поетичному дискурсі. Концептуальні метафори особистості структурують уявлення про власне “Я” через образи природи, простору та часу, створюючи складну систему самоідентифікації. Метафоричне моделювання внутрішнього світу дозволяє артикулювати складні психологічні стани через систему культурно зумовлених концептуальних схем. Когнітивні операції категоризації забезпечують систематизацію особистісного досвіду через метафоричні проєкції, що детально розглядається в контексті словесних поетичних образів, зокрема у рядках: “*I'm nobody! Who are you? Are you nobody, too?*” [27, с. 45].

Соціальні когнітивні моделі в поетичному тексті відображають взаємодію особистості з оточуючим світом через систему метафоричних репрезентацій міжособистісних відносин. Концептуалізація соціальних взаємин відбувається через метафори простору, руху та природних явищ, що структурують досвід спілкування та взаємодії. Когнітивні домени соціальної взаємодії структурують досвід через опозиції близькості та відстані, єднання та відчуження в поетичному дискурсі. Метафоричні моделі соціальності дозволяють виразити складні емоційні стани, пов'язані з людськими взаєминами, через систему проєкцій з фізичного світу, що проявляється в рядках: *“The soul selects her own society, Then shuts the door”* [4].

Когнітивні моделі смерті та трансцендентності представляють особливо складну систему концептуальних метафор, що структурують досвід через релігійні та філософські категорії. Метафоричне осмислення смерті відбувається через образи подорожі, сну та перетворення, створюючи когнітивну основу для розуміння екзистенційних питань. Концептуальні схеми трансцендентності формують основу для розуміння духовного досвіду ліричного суб'єкта через систему метафоричних проєкцій. Когнітивні операції абстрагування дозволяють створювати складні метафоричні системи для вираження невимовного, що розглядається в контексті гендерних проблем поетичного перекладу через рядки: *“I died for beauty, but was scarce Adjusted in tomb”* [28, с. 80].

Емоційні когнітивні моделі структурують внутрішній світ ліричного суб'єкта через систему метафоричних проєкцій з фізичного та природного доменів у сферу психологічних переживань. Концептуалізація емоцій відбувається через образи кольору, температури, руху та простору, що створюють яскраві та виразні репрезентації внутрішніх станів. Когнітивні схеми емоційного досвіду дозволяють створювати складні метафоричні системи для вираження почуттів через матеріальні та чуттєві образи. Метафоричні моделі емоцій формують основу для розуміння психологічних процесів через систему проєкцій між різними концептуальними доменами,

що демонструється в рядках: *“After great pain, a formal feeling comes – The nerves sit ceremonious, like tombs”* [18, с. 124].

Когнітивні моделі творчості та натхнення відображають специфіку поетичного мислення через систему метафоричних репрезентацій творчого процесу. Концептуалізація творчого процесу відбувається через образи світла, руху, простору та трансформації, що структурують уявлення про природу поетичного натхнення. Метафоричні схеми натхнення структурують досвід через опозиції активності та пасивності, освітлення та темряви в поетичному дискурсі. Когнітивні операції проєкції дозволяють створювати складні образи творчого процесу через систему метафоричних перенесень, що проявляється в рядках: *“Tell all the truth but tell it slant – Success in circuit lies”* [33].

Інтегративні когнітивні моделі поєднують різні домени досвіду в єдину систему метафоричних репрезентацій, що формують цілісну картину світу ліричного суб'єкта. Взаємодія когнітивних доменів створює складну мережу концептуальних зв'язків між різними сферами особистісного досвіду через систему перехресних метафоричних проєкцій. Метафоричні системи функціонують як когнітивні інструменти для організації та структурування реальності в поетичному дискурсі. Концептуальні метафори забезпечують глибинне розуміння поетичного світу через систему взаємопов'язаних образів та смислів, що демонструється в рядках: *“I dwell in Possibility – A fairer house than prose”* [33] (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Когнітивні моделі та концептуальні метафори особистісного досвіду

Когнітивна модель	Домен-джерело	Домен-ціль	Метафоричні проєкції	Поетичний приклад
Емоційна	Природа, простір	Внутрішні стани	Температура, колір, рух	<i>“After great pain, a formal feeling comes”</i>
Темпоральна	Рух, циклічність	Час, плинність	Лінійність, повторення	<i>“Success is counted sweetest”</i>
Соціальна	Простір, архітектура	Відносини	Відстань, межі	<i>“The soul selects her own society”</i>

Трансцендентна	Подорож, сон	Смерть, духовність	Перехід, трансформація	<i>"I died for beauty"</i>
Творча	Світло, простір	Натхнення, творчість	Освітлення, розширення	<i>"I dwell in possibility"</i>

Когнітивні моделі та концептуальні метафори особистісного досвіду в поетичному дискурсі формують складну систему ментальних репрезентацій, що структурують індивідуальний досвід через мовні засоби та образні конструкції. Метафоричні проекції між різними концептуальними доменами створюють основу для розуміння внутрішнього світу ліричного суб'єкта через систему культурно зумовлених образів та асоціацій. Лінгвокогнітивний аналіз дозволяє розкрити глибинні механізми поетичного мислення та специфіку концептуалізації особистісного досвіду в художньому тексті.

2.4. Мовна репрезентація концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ у формуванні авторської картини світу

Концептуальна система поетичного мовлення представляє собою багатоступеневу структуру ментальних репрезентацій, які визначають специфіку художнього світобачення творчої особистості. Дослідження тенденцій розвитку лінгвокогнітивних теорій показує, що концепт функціонує як базовий елемент когнітивної організації знань, що поєднує понятійні, образні та ціннісні компоненти. Поетичний дискурс характеризується особливими механізмами концептуалізації, де традиційні ментальні структури зазнають творчої трансформації під впливом індивідуальної авторської свідомості. Мовне втілення концептів здійснюється через комплексну взаємодію лексичних, граматичних та текстових засобів, які формують багатовимірну семантичну архітектуру поетичного твору.

Концептуальна структура СМЕРТІ в поетичному мовленні розкривається як складна когнітивна модель, що виходить за межі біологічного розуміння завершення життєвого циклу. У поетичних текстах

Емілі Дікінсон смерть персоніфікується через образ ввічливого джентельмена: *“Because I could not stop for Death – He kindly stopped for me”* [36], де лексема *“kindly”* актуалізує семантику доброзичливості та турботи [36]. Лінгвокогнітивний аналіз виявляє різноманітні стратегії концептуалізації цього явища через систему метафоричних проєкцій та символічних відповідностей [4]. Дослідження показують, що поетична репрезентація смерті базується на архетипних моделях переходу, які знаходять вираження у специфічних лексико-семантичних конфігураціях.

Лінгвістичне дослідження концепту ЛЮБОВІ демонструє його реалізацію через активації. Численних семантичних зон, які охоплюють емоційні, тілесні, духовні та міжособистісні виміри цього переживання. Поетичне втілення любові у творчості Дікінсон часто реалізується через образи природи: *“Wild Nights – Wild Nights! Were I with thee, Wild Nights should be Our luxury!”* [36], де повтор лексеми *“wild”* підкреслює інтенсивність та нестримність почуття [36]. Когнітивна архітектура любовного концепту відзначається інтенсивною метафоричністю, коли абстрактні емоційні процеси отримують конкретне втілення через образи природних явищ, матеріальних об’єктів або просторових конфігурацій [26]. Поетичне мовлення розкриває любов як трансформативну енергію, здатну реструктурувати звичну реальність і створювати альтернативні смислові універсуми.

Концептуальна кореляція СМЕРТІ, ЛЮБОВІ та САМОТНОСТІ в поетичному дискурсі генерує складну когнітивну мережу, яка становить основу індивідуальної авторської концептосфери. У вірші *“I heard a Fly buzz – when I died”* [36] Е. Дікінсон поєднує концепти смерті та самотності через образ мухи, яка порушує очікувану урочистість моменту переходу [36]. Ці ментальні утворення не функціонують автономно, а перебувають у стані постійної взаємодії, взаємовпливу та взаємодоповнення, створюючи синергетичний ефект у процесі поетичного смислотворення [18]. Концептуальні кореляції між ними реалізуються через систему

інтертекстуальних метафор, де смерть може концептуалізуватися як завершення любовного досвіду, самотність як умова для поглиблення розуміння смертності, а любов як механізм подолання екзистенційної ізольованості.

Лексико-семантичні індикатори концепту СМЕРТІ включають не лише експліцитні найменування, але й розгалужену систему евфемістичних, метафоричних та символічних засобів вираження. У поетичному тексті *“I could not stop for Death”* [36] смерть репрезентується через лексеми *“Carriage”*, *“Horses”*, *“Eternity”*, які створюють концептуальну метафору подорожі [36]. Семантичне поле смертності охоплює лексичні одиниці на позначення біологічного припинення життя, ритуальних практик, просторових образів потойбічного світу та темпоральних характеристик безкінечності. Граматичні механізми репрезентації цього концепту включають специфічні дієслівні конструкції, що передають процесуальність переходу між станами буття, а також займенникові структури, які створюють ефект універсалізації та деперсоніфікації смертного досвіду.

Когнітивна архітектура ЛЮБОВІ характеризується особливою складністю через її поліфонічність та суб'єктивну природу переживання. Дослідження ідіостилічних особливостей метафори показує, що когнітивні моделі любові базуються на концептуальних проекціях, які дозволяють структурувати цей абстрактний емоційний феномен через конкретні образи та досвід. У поетичних рядках *“Heart, we will forget him!”* [36] Е. Дікінсон персоніфікує серце як окрему сутність, здатну до вольових актів, що відображає внутрішню суперечливість любовного переживання [36]. Метафорична модель любові як горіння актуалізує семантичні компоненти інтенсивності, пристрасті та деструктивного потенціалу, тоді як модель любові як випромінювання підкреслює її освітлювальну та орієнтуючу функцію в людському житті.

Мовна репрезентація концепту САМОТНОСТІ відображає складну діалектику між прагненням соціального зв'язку та потребою в

індивідуальному просторі для самопізнання. Поетичні образи “*The Soul selects her own Society – Then – shuts the Door*” [36] демонструють активну роль суб’єкта у створенні власної ізольованості, де дієслово “*selects*” підкреслює вибірковість, а “*shuts*” – рішучість відокремлення [36]. Лексико-семантичні засоби актуалізації цього концепту включають просторові образи замкненості, відстані та ізоляції, які створюють відчуття відокремленості від зовнішнього світу. Темпоральні характеристики самотності передаються через образи повільного плину часу, безкінечного очікування або навпаки – зупинки часу в момент усвідомлення власної ізольованості. Синестетичні образи дозволяють передати фізичні відчуття самотності через зорові, слухові та тактильні метафори, які створюють багатовимірну картину цього емоційного стану (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

**Лінгвокогнітивна характеристика концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ,
САМОТНІСТЬ у поетичному дискурсі**

Концепт	Основні метафоричні моделі	Лексико-семантичні маркери	Граматичні засоби
СМЕРТЬ	Подорож, гість, сон	“ <i>Death</i> ”, “ <i>Carriage</i> ”, “ <i>Eternity</i> ”, “ <i>Grave</i> ”	Пасивні конструкції, перфектні форми
ЛЮБОВ	Вогонь, буря, територія	“ <i>Heart</i> ”, “ <i>Wild</i> ”, “ <i>Soul</i> ”, “ <i>Passion</i> ”	Імперативи, вигуки, питальні речення
САМОТНІСТЬ	Замкнений простір, вибір, мовчання	“ <i>Nobody</i> ”, “ <i>Soul</i> ”, “ <i>Door</i> ”, “ <i>Society</i> ”	Рефлексивні конструкції, займенники 1 особи
Концепт	Основні метафоричні моделі	Лексико-семантичні маркери	Граматичні засоби

Концептуальна інтеграція трьох досліджуваних концептів створює унікальну авторську картину світу, де кожен концепт набуває додаткових смислових відтінків через взаємодію з іншими. У поетичному рядку “*Parting is all we know of heaven, And all we need of hell*” [36] Е. Дікінсон поєднує концепти любові (розлука як її наслідок) та смерті (небо і пекло як постмортальні стани) [36]. Смерть у контексті любові може осмислюватися не як абсолютне припинення, а як трансформація форми існування почуття,

що продовжує жити в пам'яті та творчості. Любов у поєднанні з самотністю розкриває свою внутрішню суперечливість, адже найглибше любовне переживання часто супроводжується відчуттям неможливості повного розуміння та єднання з коханою особою. Самотність у контексті смерті набуває екзистенційного виміру, перетворюючись на універсальну умову людського буття, яка може бути подолана лише через творчий акт або духовне прозріння.

Поетична об'єктивація концептуальної тріади СМЕРТЬ-ЛЮБОВ-САМОТНІСТЬ відбувається через систему взаємопов'язаних образів, які створюють цілісну символічну структуру. Природні образи квітів, пір року, природних явищ служать універсальними символами для вираження всіх трьох концептів: *“These are th days when birds come back – A very few – a Bird or two”* [36], де образів птахів актуалізує теми самотності та минулості [36]. Архітектурні образи будинків, кімнат, садів актуалізують просторові характеристики концептів та їх взаємодію у свідомості ліричного суб'єкта. Релігійні та міфологічні образи забезпечують культурний контекст для інтерпретації концептів та надають їм універсального значення, що виходить за межі індивідуального досвіду. Такий багатовимірний підхід до концептуальної репрезентації дозволяє створити складну та багатозначну поетичну систему, яка здатна передати всю глибину та складність людського існування.

Дослідження поетичної творчості Емілі Дікінсон через призму когнітивної лінгвістики демонструє унікальний підхід до концептуалізації базових екзистенційних переживань. Як зазначається у науковій статті, присвяченій аналізу поетичної спадщини американської поетеси, “поетичні надбання Е. Дікінсон є особливим та винятковим полем для дослідження взаємодії індивідуального досвіду та мовної структури” [34, с.]. Актуальність такого дослідження зумовлена “зростаючим інтересом сучасної лінгвістики до когнітивних підходів у аналізі художніх творів та специфіки

використання мовних засобів, які відображають особистий досвід людини” [34, с.].

Теоретичне підґрунтя дослідження базується на положеннях когнітивної лінгвістики, згідно з якими “певні концепти існують у свідомості людини та утворюються через мову” [34, с.]. Автор статті підкреслює, що “такі лінгвістичні засоби як метафори, символи або синтаксичні структури сприяють більш глибокому дослідженню концептуальної складової поетичного мовлення” [34, с.]. У поетичному дискурсі Е. Дікінсон виокремлюються ключові концепти, адже “у поезії Е. Дікінсон найголовнішими концептами є любов, самотність та ізоляція, які вона виражає через лінгвістичні засоби” [34, с.].

Концептуалізація любові у творчості поетеси характеризується особливою метафоричною структурою. Дослідники зазначають, що “любов у поезії Емілі Дікінсон часто висвітлюється через метафори, які втілюють її складну та невизначену природу” [34, с.]. Концепт LOVE репрезентується через образ побутового предмета: “*Our Life – His Porcelain - / Like a Cup*” [4], що інтерпретується як “життя як порцелянова чашка, крихке та нетривке”. Така репрезентація демонструє специфічну “когнітивні стратегію – це осмислення неосяжно високих почуттів (таке як любов) через звичне та земне (побутовий посуд)”.

Особливістю поетичного світобачення Е. Дікінсон є взаємодія різних концептуальних сфер. Як зауважує автор, “LOVE та DEATH у творі співіснують, що символізує біль від втрати” [34, с.]. Цей взаємозв’язок особливо виразно проявляється у вірші “*I can’t live with you*” [4], де “авторка порівнює любов з нереальністю співіснування, підкріплюючи драматичність порівняння образами смерті та вічності” [34, с.].

Парадоксальність любовного переживання виражається через оксиморони та контрастні образи. У статті цитуються рядки: “*I could not die – with You - / For One must wait / To shut the Other’s Gaze down – / You – could not –*”, які демонструють складність екзистенційного вибору ліричної героїні.

Концепт LIFE у поетичному дискурсі Е. Дікінсон набуває специфічного значення. Він не уособлює життя, а лише символізує кінець щасливого життя та початок нестерпного існування: *“Life is over there – / Behind the Shelf”* [4], коли вже звичне та просте життя стає чимось недосяжним.

Важливим фактором аналізу є використання релігійної образності для вираження психологічних станів. Поняття *“Hell”* і *“Paradise”* використовуються для визначення особистого та душевного стану: *“That self – were Hell to me”* [4], у цих рядках пекло є нестерпним земним життям без *“Тебе”* яке відчувається як пекло, а *“Paradise”* тільки з *“Тобою”* [34, с.].

Семантичне поле ізоляції формується через певні лексичні одиниці. Слова *“apart”*, *“ajart”*, *“Oceans”*, *“Despair”*, які утворюють семантичне поле ізоляції посилюють мотив неможливості поєднання. Простір між ліричними персонажами має не лише фізичний, але й екзистенційний характер [34, с.].

Кульмінацією поетичного осмислення самотності стає образ відчаю як єдиної духовної опори. Наприкінці твору Емілі Дікінсон створює образ *“white Sustenance – Despair –”*, де представляє відчай як єдиний інтерес душі героїні [34, с.].

Підкреслюється унікальність поетичного підходу Е. Дікінсон до концептуалізації любові, оскільки вона репрезентує глибоке індивідуальне, особистісне переживання кохання як внутрішньої трагедії. При цьому вона відступає від звичної романтики і показує іншу сторону медалі, майже абстрактну модель кохання, у якій домінують концепти життя, смерті й духовної ізоляції. Завдяки розмаїттю метафор, парадоксів і когнітивних образів поетеса відкриває перед читачем нові шляхи осмислення *“особистого”* [34, с.].

Це дослідження демонструє продуктивність застосування лінгвокогнітивного підходу до аналізу поетичних текстів та розкриває механізми концептуалізації базових екзистенційних переживань у творчості видатної американської поетеси.

Таким чином, мовна репрезентація концептів СМЕРТЬ, ЛЮБОВ та САМОТНІСТЬ у поетичному дискурсі являє собою складний процес концептуальної інтеграції, де лінгвокогнітивні механізми взаємодіють зі стилістичними та семантичними засобами для створення унікальної авторської картини світу. Ця концептуальна тріада формує основу для розуміння фундаментальним законів людського буття та забезпечує глибокий емоційний вплив поетичного твору на читача через актуалізацію універсальних екзистенційних переживань.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження лексико-семантичної репрезентації особистісного досвіду в поетичному дискурсі Емілі Дікінсон дозволило отримати комплексне уявлення про механізми мовного втілення суб'єктивного світосприйняття в художньому тексті. Дослідження особистісного дискурсу в поезії як багатовимірного феномену, що поєднує лінгвістичні, когнітивні та психологічні аспекти творчої особистості, засвідчило актуальність міждисциплінарного підходу до вивчення поетичного мовлення. Особистісний дискурс у поетичному тексті розглядається як складна семіотична система, що відображає індивідуальну картину світу автора через призму мовних засобів і когнітивних структур.

У процесі дослідження було встановлено, що теоретико-методологічні засади вивчення категорії “особисте” у поетичному дискурсі ґрунтуються на синтезі структурно-семантичного, когнітивного та дискурсивного підходів до аналізу художнього тексту. Історіографічний огляд наукових підходів до вивчення особистісного дискурсу засвідчив еволюцію від традиційних стилістичних досліджень до сучасних когнітивно-дискурсивних концепцій, що розглядають поетичний текст як результат складної взаємодії мовної особистості з концептуальною системою культури. Особистісний дискурс визначається як форма мовленнєвої діяльності, що характеризується суб'єктивністю, автореферентністю, емоційністю та індивідуальною маркованістю мовних засобів. Дискурсивний підхід до аналізу поетичного тексту передбачає врахування як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних факторів, що впливають на формування авторської картини світу.

Обґрунтування принципів лексико-семантичного підходу до аналізу поетичного тексту виявило його ефективність у дослідженні особистісних смислів і концептуальних структур авторської свідомості. Лексико-семантичний підхід базується на розумінні слова як багатовимірної одиниці, що поєднує денотативні, конотативні та асоціативні значення, формуючи

складну семантичну структуру художнього тексту. Специфіка лінгвокогнітивної парадигми у дослідженні поетичного мовлення полягає в розгляді мовних явищ як відображення когнітивних процесів і ментальних структур, що зумовлюють особливості індивідуального світосприйняття. Когнітивний підхід до поетичного тексту передбачає аналіз концептуальних метафор, когнітивних моделей і фреймових структур, що організують авторську картину світу та визначають специфіку мовного втілення особистісного досвіду.

Характеристика концептуальної системи особистості в поетичному дискурсі розкрила її багаторівневу структуру, що включає базові концепти концептуальні метафори, символічні образи та асоціативні комплекси. Концептуальна система особистості у поетичному дискурсі функціонує як динамічна структура, що поєднує універсальні культурні смисли з індивідуальними авторськими інтерпретаціями. Структурні компоненти концептуальної системи особистості включають ядерні концепти, що відображають фундаментальні аспекти людського буття, периферійні концепти, що конкретизують індивідуальний досвід, та концептуальні зв'язки, що забезпечують цілісність авторської картини світу. Концептуальна система особистості в поетичному дискурсі характеризується високим ступенем символічності, метафоричності та емоційної насиченості, що відрізняє її від концептуальних систем інших типів дискурсу.

Аналіз лексико-семантичних маркерів особистісного досвіду в поезії Е.Дікінсон виявив широкий спектр мовних засобів, що репрезентують суб'єктивне світосприйняття поетеси. Лексико-семантичні маркери особистісного досвіду включають оцінні епітети, метафоричні номінації, символічні образи, інтенсифікатори та модальні засоби, що створюють складну семантичну сітку особистісних смислів. Особливістю лексико-семантичних маркерів у поезії Е. Дікінсон є їх багатозначність, контекстуальна варіативність та здатність до створення нових смислових зв'язків у межах поетичного тексту. Мовні засоби репрезентації

особистісного досвіду у творчості поетеси характеризуються високим ступенем індивідуалізації, що проявляється в оригінальних семантичних трансформаціях, незвичайних колокаціях та авторських неологізмах.

Дослідження метафоричних та символічних засобів відображення особистісних переживань у поезії Емілі Дікінсон засвідчило центральну роль образного мислення в конструюванні авторської картини світу. Метафоричні засоби у поезії Е. Дікінсон функціонують як механізм концептуалізації абстрактних понять і емоційних станів через конкретні образи та сенсорні враження. Символічні засоби відображення особистісних переживань характеризуються багатшаровістю значень, культурною маркованістю та індивідуальною авторською інтерпретацією традиційних символів. Особливістю метафоричної системи Е. Дікінсон є поєднання традиційних поетичних образів з оригінальними авторськими метафорами, що створює унікальну символічну мову для вираження особистісного досвіду. Символічні засоби у творчості поетеси часто функціонують у системі опозицій, що відображає амбівалентність особистісного світосприйняття та складність внутрішнього світу ліричного суб'єкта.

Опис когнітивних моделей та концептуальних метафор особистісного досвіду в поезії Е. Дікінсон розкрив особливості організації авторської свідомості та способи концептуалізації внутрішнього світу. Когнітивні моделі особистісного досвіду у творчості поетеси базуються на просторових, часових та казуальних схемах, що структурують сприйняття реальності та формують основу для метафоричних проекцій. Концептуальні метафори особистісного досвіду включають метафори руху, простору, контейнера, що забезпечують мовне втілення абстрактних понять і емоційних станів. Особливістю когнітивних моделей у поезії Е. Дікінсон є їх динамічність, здатність до трансформації та взаємодії з іншими концептуальними структурами. Концептуальні метафори у творчості поетеси характеризуються оригінальністю, несподіваністю асоціативних зв'язків та здатністю до створення нових смислових полів у межах поетичного тексту.

Аналіз мовної репрезентації СМЕРТЬ, ЛЮБОВ, САМОТНІСТЬ у формуванні авторської картини світу засвідчив їх центральну роль у концептуальній системі Емілі Дікінсон. Концепт СМЕРТЬ у поезії Е.Дікінсон репрезентований через систему метафор, що включає персоніфікацію, просторові образи та темпоральні характеристики, створюючи складну семантичну структуру, що поєднує страх і прийняття, таємничість і неминучість. Мовна репрезентація концепту ЛЮБОВ характеризується амбівалентністю, поєднання піднесених і трагічних конотацій, що відображає складність особистісного досвіду поетеси в цій сфері. Концепт САМОТНІСТЬ у творчості Е. Дікінсон функціонує як багатовимірна структура, що включає як негативні, так і позитивні аспекти самотності, розглядаючи її стан як творче самопізнання і духовне зростання. Взаємодія цих концептів у поетичному дискурсі Е. Дікінсон створює цілісну картину світу, де особистісний досвід інтерпретується через призму екзистенційних переживань і філософських роздумів.

Узагальнення результатів дослідження засвідчило, що лексико-семантична репрезентація особистісного досвіду в поетичному дискурсі Емілі Дікінсон є складною системою мовних засобів, що відображають індивідуальну картину світу автора через призму когнітивних структур і концептуальних метафор. Наукове значення проведеного дослідження полягає в розробці методології комплексного аналізу особистісного дискурсу в поетичному тексті, що поєднує досягнення лінгвістики, когнітивістики та літературознавства. Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх використання в курсах з лінгвопоетики, когнітивної лінгвістики, дискурс-аналізу та літературознавства, а також у подальших дослідження особистісного дискурсу в художній літературі. Перспективи подальших наукових розвідок включають розширення корпусу досліджуваних текстів, порівняльний аналіз особистісного дискурсу в поезії різних епох, а також розробку комп'ютерних методів аналізу лексико-семантичних маркерів особистісного досвіду в поетичних текстах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аббасова Д. З. Особливості перекладу поезії Емілі Дікінсон з англійської на українську: лінгвістичні та перекладацькі аспекти. 2025.
2. Бойко В. В. Текст і дискурс у площині лінгвістики та літературознавства. Publishing House “Baltija Publishing”, 2020.
3. Борсук М. Теми природи та смерті у поезії Емілі Дікінсон. URL: <https://naub.oa.edu.ua/temy-pryrody-ta-smerti-u-poeziyi-emili-d/> (дата звернення: 11.07.2025).
4. Емілі Дікінсон. Поезії. Переклади Н. Тучинської. URL: <https://poetyka.uazone.net/dickinson/> (дата звернення: 11.07.2025).
5. Емілі Дікінсон. Поезії. Всесвіт – український журнал іноземної літератури. URL: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/392/41/> (дата звернення: 11.07.2025).
6. Емілі Дікінсон. Послання до світу : веб сайт. URL: <https://tekstover.in.ua/3422/> (дата звернення: 11.07.2025).
7. Єлісєєва А. С. Проблеми перекладу англомовної поезії (на матеріалах поетичних творів XIX ст.). 2022.
8. Івахненко А. О. Деякі особливості використання теми природи в поезії Емілі Дікінсон. ВЧЕНІ ЗАПИСКИ. 2021. С. 219.
9. Івахненко А. О. Деякі особливості використання теми природи в поезії Емілі Дікінсон. Трансформація соціальних функцій освіти й методів навчання: виклики і перспективи у XXI столітті. Харків, 2021. С. 219–230.
10. Івахненко А. О. Передумови виникнення ідіостилю Емілі Дікінсон. Вчені записки Харківського гуманітарного університету Народна українська академія. 2020. Вип. 26. С. 327–334. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VzKhgu_2020_26_36.pdf (дата звернення: 11.07.2025).

11. Коваленко Л. А. Когнітивний аналіз англо-українського перекладу поезії нонсенсу на матеріалі лімериків. Харків : Ліра, 2020. 150 с.

12. Колісниченко А. В. Національні традиції Емілі Дікінсон та Волта Вітмена vs модерністські новації Езри Паунда й Томаса Стірнза Еліота в формуванні оригінальності письма Гарта Крейна. The 6th International scientific and practical conference “Fundamental and applied research in the modern world” (January 20-22, 2021). BoScience Publisher, Boston, USA. 2021. 992 p. P. 580.

13. Кондратюк М. В. Тенденції розвитку західних лінгвокогнітивних теорій ХХ століття в історичній перспективі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2021. Вип. 88.

14. Котляр Г. Є. Відтворення мовних засобів ідіостилю Емілі Дікінсон українською мовою. 2022.

15. Левченко Т. М. Експресивні можливості субстандартної лексики у мові засобів масової комунікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія : науковий збірник. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2019. № 42. Том 3. С. 106-109.

16. Лисенко І. В., Гребенюк, О. В. Ідіостилістичні особливості метафори у поезії Емілі Дікінсон: лінгво-когнітивний аспект. Молодий вчений. 2023. № 5 (117). URL: https://www.academia.edu/101043276/ІДІОСТИЛІСТИЧНІ_ОСОБЛИВОСТІ_МЕТАФОРИ_У_ПОЕЗІЇ_ЕМІЛІ_ДІКІНСОН_ЛІНГВО_КОГНІТИВНИЙ_АСПЕКТ (дата звернення: 11.07.2025).

17. Мхитарян О. Д. Інтеграція навчання як фактор підвищення якості шкільної літературної освіти. Вересень. 2021. № 3 (90). С. 66–79. Миколаїв : Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2021.06>.

18. Матасова Ю. Р. But Fire thought she'd really rather be Water instead: Торі Еймос та її практика природного оповідання. 2022.

19. Мхитарян О. Формування читацької компетентності учнів у реаліях Нової української школи. Вересень. 2022. № 4(95).

20. Миленька Д. Символіка поезії Емілі Дікінсон як перекладознавча проблема. 2020. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4496> (дата звернення: 11.07.2025).

21. Миленька Д. Символіка поезії Емілі Дікінсон як перекладознавча проблема. 2020. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/4496/1/milenkaya_diplom.pdf (дата звернення: 11.07.2025).

22. Особливості перекладу ідіом : веб сайт. URL: <https://profpereklad.ua/osoblivosti-perekladu-idiom/> (дата звернення: 11.07.2025).

23. Полякова В. В. Використання інтерактивних методів навчання у поєднанні із мультимедійними технологіями на уроках зарубіжної літератури як засіб підвищення ефективності уроку. *Обрії педагогічних знань: теорія, новації, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, Україна, 09 червня 2020 року)*. Миколаїв : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. 265 с. С. 87. URL: <https://www.genezum.org/files/Обрії%20педагогічних%20знань%20теорія,%20новації,%20практика%20-%203бїрник%20тез.pdf> (дата звернення: 11.07.2025).

24. Панченко О., Шаповал В. Українські переклади англійської поезії в аспекті міжкультурної комунікації. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. Вип. 16 (16).

25. Петько Л. В. Естетичне чуття мистецтва і природи у творчості американської поетеси Емілі Дікінсон. Етико-естетична традиція у вітчизняній культурі: Матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих науковців та науково педагогічних працівників, 1 грудня 2022 року / за заг. ред. О. Ф. Коннова. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 62–71.

26. Позіхайло А. А. Образні засоби поезії Е. Дікінсон у поетичному перекладі. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених “Родзинка-2019” / XXI Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. 2019. С. 500–502.

27. Приходько Н. С., Богдан, С. К. Лінгвостилістичний аналіз тексту : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 124 с.

28. Романишин, Н., Самборська, Х. Ідіостилістичні особливості метафори у поезії Емілі Дікінсон: лінгво-когнітивний аспект. Молодий вчений. 2022. № 11 (111). С. 49–52.

29. Семенюк В. Д. Словесні поетичні образи у художньому перекладі: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі творів Е. Дікінсон та їх українськомовних перекладів). 2020.

30. Скрипник Т. М. Гендерні проблеми перекладу англomовної поезії у парадигмі літературознавчої теорії та екстралінгвістичного аспекту перекладознавства (на прикладі вірша 449 Е. Дікінсон “I died for beauty...”). Вісник Маріупольського державного університету. Сер. Філологія. 2020. Вип. 22. С. 78–85.

31. Скрипник Т. М., Гастинщикова, Л. О. Ремінісценції сприйняття mythological часу і простору в зображенні світів реального і позамежного у поезії Е. Дікінсон. Серія: Філологія. 2024. Вип. 30. С. 60–70.

32. Соколова М. Архетипи світових стихій в творчості Емілі Дікінсон та Тараса Шевченка. Пріоритетні напрями європейського наукового простору: пошук студента. 2023. С. 224. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/18.05.23.pdf> (дата звернення: 11.07.2025).

33. Тезікова С. В., Шугалій, Н. Є., Сливка, В. П. Перекладацькі традиції факультету іноземних мов Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. 2021.

34. Харченко К. Любов, самотність і ізоляція у поезії Емілі Дікінсон: лексико-семантичний та лінгвокогнітивний аналіз / Магістерські студії. Альманах. Вип. XXV. Херсон – Івано - Франківськ. ХДУ, 2025, С. 121-123.

35. Як відбувається переклад фільмів і яка роль перекладача в цьому процесі? URL: <https://translate.jurklee.ua/uk/kak-proishodit-perevod-filmov-i-rol-perevodchika-v-etom/> (дата звернення: 11.07.2025).

36. Dickinson E. I taste a liquor never brewed. URL: <https://poets.org/poem/nothing-gold-can-stay> (дата звернення: 11.07.2025).

37. Dickinson E. Success is counted sweetest. URL: <https://www.poetryfoundation.org/poems/45721/success-is-counted-sweetest-112> (дата звернення: 11.07.2025).

38. Dickinson E. The Letters of Emily Dickinson. Harvard University Press, 2024.

39. Emily Dickinson (1830-1886) Poems : веб сайт. URL: <https://classichome.org.ua/virshi/> (дата звернення: 11.07.2025).

40. Emily Dickinson in Ukrainian. Angelfire: Welcome to Angelfire : веб сайт. URL: <https://www.angelfire.com/tn/tysovska/dickinukr.html> (дата звернення: 11.07.2025).

41. Popova M. Emily Dickinson's Herbarium: A Forgotten Treasure at the Intersection of Science and Poetry. URL: <https://www.themarginalian.org/2017/05/23/emily-dickinson-herbarium/> (дата звернення: 11.07.2025).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А1

Класифікація лексико-семантичних маркерів особистісного досвіду у поезії Емілі Дікінсон

№	Тематична група	Лексичні одиниці	Семантичні поля	Частотність використання
1	Емоційний стан	<i>Soul, heart, mind, spirit, grief, joy, pain</i>	Внутрішній світ	Висока
2	Часові маркери	<i>Forever, eternity, moment, yesterday, tomorrow, now</i>	Темпоральність	Середня
3	Просторові концепти	<i>Home, garden, grave, heaven, earth, chamber</i>	Локативність	Висока
4	Природні явища	<i>Sun, moon, stars, wind storm, rainbow, frost</i>	Природа	Джу висока
5	Релігійні поняття	<i>God, prayer, salvation, sin, grace, immortality</i>	Духовність	Середня

ДОДАТОК Б

Концептуальні метафори особистісного досвіду в поетичних текстах

Е.Дікінсон

Б1 Метафори концепту СМЕРТЬ

СМЕРТЬ як ПОДОРОЖ: *“Because I could not stop Death, He kindly stopped for me”*

СМЕРТЬ як ГІСТЬ: *“Death kindly stopped for me”*

СМЕРТЬ як СПОКІЙ: *“Safe in their Alabaster Chambers”*

Б2 Метафори концепту ЛЮБОВ

ЛЮБОВ як ВОГОНЬ: *“Wild nights should be our luxury”*

ЛЮБОВ як СКАРБ: *“I cannot live with you”*

ЛЮБОВ як БІЛЬ: *“Heart, not so heavy as mine”*

Б.3 Метафори концепту САМОТНІСТЬ

САМОТНІСТЬ як ПРОСТІР: *“I dwell in Possibility”*

САМОТНІСТЬ як СТАН: *“I’m Nobody! Who are you?”*

САМОТНІСТЬ як ВИБІР: *“The Soul selects her own Society”*

ДОДАТОК В

Приклади оригінальних поетичних текстів з коментарями у лінгвокогнітивному річищі

1) *“I’m Nobody! Who are you?”* (№260)

Оригінальний текст:

I'm Nobody! Who are you?

Are you – Nobody – Too?

Then there's a pair of us!

Don't tell! they'd advertise – you know!

How dreary – to be – Somebody!

How public – like a Frog –

To tell one's name – the livelong June –

To an admiring Bog!

Лінгвокогнітивний коментар:

Концептуальна опозиція ***Nobody/Somebody***

Метафора ПУБЛІЧНОСТІ як ЖАБИ

2) *“Because I could not stop for Death”* (№712)

Фрагмент з коментарем:

Because I could not stop for Death –

He kindly stopped for me –

The Carriage held but just Ourselves –

And Immortality.

Аналіз:

Персоніфікація смерті як ввічливого супутника

Метафора ЖИТТЯ як ПОДОРОЖІ

Концепт БЕСМЕРТЯ як третього пасажира

ДОДАТОК Г

Методологія лінгвокогнітивного аналізу поетичного тексту

1) Етапи дослідження

Препроцесинг тексту

- Токенізація
- Лематизація
- Видалення стоп-слів

Ідентифікація концептів

- Виявлення ключових лексем
- Встановлення семантичних зв'язків
- Побудова концептуальних мереж

Аналіз метафоричних моделей

- Картування концептуальних доменів
- Визначення напрямків метафоричного перенесення
- Встановлення систематичності метафор

2) Критерії відбору матеріалу

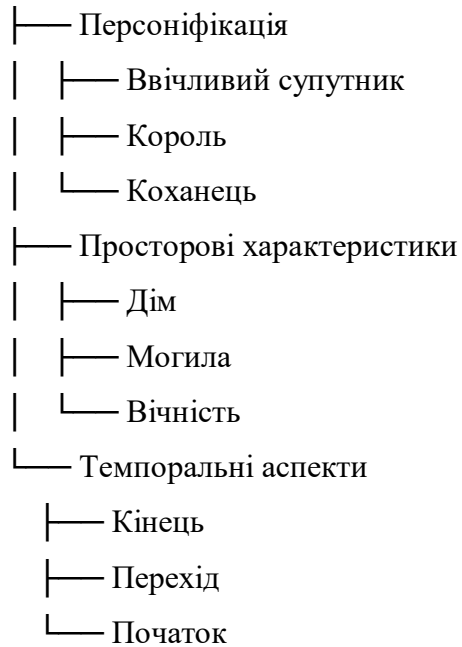
- Наявність особистісних маркерів
- Репрезентативність для творчості автора
- Метафорична щільність

ДОДАТОК Д

Зразки когнітивних карт концептів

1) Когнітивна карта концепту СМЕРТЬ

СМЕРТЬ

2) Когнітивна карта концепту ПРИРОДА

ПРИРОДА

ДОДАТОК Е

Інструментарій для лінгвокогнітивного аналізу

1) Алгоритм виявлення концептуальних метафор

- Ідентифікація метафорично вживаних метафор
- Встановлення сфери-джерела та сфери мішені
- Визначення основи метафоричного перенесення
- Аналіз систематичності метафори в тексті
- Інтерпретація концептуального змісту

2) Параметри оцінки особистісної маркованості

- **Інтенсивність:** ступінь вираженості особистісного компонента
- **Частотність:** регулярність використання
- **Системність:** включеність в мережу особистісних концептів
- **Оригінальність:** унікальність для даного автора

ДОДАТОК Є

Таблиця Є1

Порівняльна таблиця перекладацьких стратегій

Оригінал	Українських переклад	Стратегія перекладу	Збереження особистісного компонента
<i>“I’m Nobody”</i>	<i>“Я – Ніхто!”</i>	Дослівний переклад	Повне
<i>“Wild nights”</i>	<i>“Дикі ночі”</i>	Дослівний переклад	Повне
<i>“Success is counted sweetest”</i>	<i>“Успіх найсолодший”</i>	Адаптація	Часткове
<i>“I dwell in Possibility”</i>	<i>“Живу і Можливості”</i>	Метафоричний переклад	Повне

Глосарій ключових термінів

Когнітивна лінгвістика – напрям у мовознавстві, що вивчає мову як засіб організації обробки та передачі інформації.

Концептуальна метафора – розуміння однієї концептуальної області в термінах іншої.

Лінгвокогнітивний аналіз – метод дослідження, що поєднує лінгвістичні та когнітивні підходи.

Особистісний дискурс – тип дискурсу, орієнтовний на вираження індивідуального досвіду автора.

Поетична картина світу – система поглядів, уявлень і понять про реальність, виражена поетичними засобами.